

CASA ȘCOLILOR
BIBLIOTECA PEDAGOGICĂ
501

INSTITUTIUNILE
ROMANIEI

TABEL HISTORICU
Biblioteca MIHAIL POPESCU
1923
DELA TRAJAN PÎNŌ IN ZILLELE NŌSTRE

DE

I. HELIADE-RADULESCU.

Doc.
1910 712
= A TREIA EDIȚIŌ =

BUCURESCI.
TYPOGRAPHIA «GUTENBERG», JOSEPH GÖBL,
23, STRADA DŌMNEI, 25.
1894.

1956

BIBLIOTECA _____ TARĂ _____

Cota 66574 Dublet

Inventar C 146412

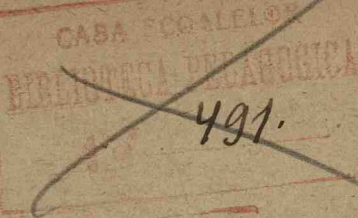
5lu

VERIFICAT
2007

B.C.U. Bucuresti

C146412

MILITARE MIHAIL POPESCU
1523

ORTHOGRAPHIA AQUESTEI SCRIERI.

Nu putem typări nici o scriere a lui I. Heliade-Rădulescu de cât cu orthographia que densus a întrebuintat în *Biblie*, *Biblice* și *Equilibru* între *antithese*. Ea este quea mai rațională și quare se apropie mai mult, de cât *tôte* quelle l'alte systeme orthographice, de limba latină și limbile surori. Scriitorii eminenți francesi, italieni și spanionili, que facu și pînă ađi admirațiunea lumii, n'au cutesat a se depărtă așa de mult nici în limbă nici în orthographie de Latina ca autorii noștri, quari se silescu a reinviă și slavonismele ne mai usitate, ca *cinste*, *slavă*, *ceas*, *vreme* etc. Par quō limba ar fi ca modele de vestminte sau pălării pe quarī le poți face să reapară la quâte 40 sau 50 anni!

Heliade trebuie prezentat posterității așa cum a fost el în *tôte* și chiar în vestmintele salle litterarii. Numai la noi s'a putut găsi omeni quari să decidă că lui Stephan Quel Mare, que n'a purtat barba, să i se facă statua sa representându-l cu *barbă*! Quare popul civilisat a pus barbă și mustăți unui portret sau unei statue quând omul aquella nu le-a avut? Nu numai ca fiu dar și ca Român sînt dator a întrebuinta orthographia părintelui meu în *tôte* operile salle, pentru quō dupō cum am đis este quea mai rațională, și la quare el a ținut așa de mult. O posteritate mai cultă și mai neînfumurată va judecă daqua orthographia sa sau quellorl'alți scriitori români a fost mai rațională sau nu.

Orthographia englesă și francesă este mult mai defficile de cât a lui Heliade și cu *tôte* aqu-stea sute de milliōne de omeni de pe suprafăca globului învață a scrie englesesce și françoșesce. Ore Românii sînt ei mult mai inferiori în inteligență de cât aquelle popóre spre a le fi imposibil a învăță să scrie cu o orthographie mai defficilă puçin? Nu. O ortographie apprópe analógă ca lui Heliade a fost întrebuintată pînō anni trecuți de Academia Română și de Ministerul Instrucțiunei publice de la 1871 încōce.

Spre a înlesni ânsē pe unii lectori să citească aqueastă scriere arătăm aqui quō qu se citește adesea tot ca și littera *e*: înainte

de vocalele a, o, u, qu se citește quare, quât, quõ, quõci, adicõ care, cât, cõ, cõci. Iar înainte de e și i, se citește ce, ci, adicõ que, quine quer, aqui, aquelle sau ce, cine, cer, aci, ácelle etc.

Ph se citește f, exemple physicã, philosophie, typographie; iar *th se citește t*, exemple, lithographie, Theodor, thron; orthographie, etc.

Asta este tõtã dificultatea orthographiei lui Heliade. Cu th, și ph, se scrie nu numai în limba latinã dar și în quea francesã, englesã și germanã, tõte cuvintele quare derivã din limba Hellenã. Dã que óre sã nu scriem și noi tot în modul aquesta și sã dublicãm consõnele ca la limba latinã și limbele surori. Daqua vom scrie *opposițiõ, litterã, grammaticã, quãnd*, ast-fel; ne va fi lesne a scrie aqueste cuvinte și în limbele latinã, francesã și italianã, quõci elle se scriu tot cam așa și în aquelle limbi. Sã nu se credã quõ n'am învãta cu înlesnire orthographia lui Heliade, ori-quine a studiat o grammaticã. A scris quine-va de trei patru ori cuvintele quare, que, quãnd, quõ, affacere, occasiõ, oppunere, litteraturã, physicã, phosphor, photographie, Thoma etc., în modul aquesta, el se obicinuesce a le scri în tot d'auna și nu mai uitã ortographia lor, și îi va înlesni, dupõ cum am ñis, studiarea orthographiei limbei latine și limbelor surori. Tot d'auna va face greșeli în una din aqueste limbi, daqua va scrie fisicã, opositiõ, literã, când, iar în limba francesã physique, opposition, lettre, quand.

Dar aqui nu putem desvolta argumentele pentru quari gãsim aqueastã orthographie mai bunã. În revista «Noul Curier d'ambesexe» vom tractã aqueastã questiune pe largu.

I. I. Heliade-Rãdulescu.

INSTITUȚIUNILE ROMÂNIEI ¹⁾

«Să scim que, quine suntem,
«Ș'asă să nu se uite
«O Națîă mărită
«Que-am fost și que-am fi noi
(Cântarea dimineței)

I

În aqueastă parte avem a vorbi de instituțiunile României dela Trajan pînă în dîllele nôstre.

Cadrul ne este îngust, și nu ne putem întinde quât în tractatul de historiă que elaborăm mai pe largu, și unde citațiunile pot fi mai dese.

Romanii că vingători și colonisați în Dacia, veniră sub Trajan cu datinele, costumele, credințele lor vechi și noue; și organisară țerra că o provinciă romană.

Legile, fôrte firesce, au cătat să și le dea singuri, iar nu să se lasse à li le impunne quei învinși sau alții de din afară pe aquei timpi.

Primele instituțiuni au cătat să fiă pure romane.

Romanii așezați în Dacia, au venit dela Roma în adevăr sau din Italia; se cuvine ânsă a sci quă au fost mai multe Rome, considerându-le după modul de a se guvernă:

I. O Romă regală que a ținut 244 de anni. Aqueasta eră detestată mai nainte și mai uitată în dîllele lui Trajan.

¹⁾ Spre a fi înțelese mai bine aqueste instituțiuni recomandăm a se citi și historia Românilor de I. I. Heliade-Rădulescu.

II. O Romă republicană que a durat 476 de anni. In aqueasta se formasserö Romanii, și aqueasta erä âncö viiă în moravurile, caracterul, memoria cetățenilor, în gesturile și limbajul lor.

III. O Romă infine imperială que nu se putea stabili âncö, și quare erä urriciösă filor căđutei republice. Toți sclavii și desmosteniții, toți împilații și totă lumea sufferitóre se înfiöră de dënса.

Despre Roma papale nu mai vorbim, quöci aqueea nu putea fi cunoscută contimpuranilor lui Trajan și sucesorilor aquestora; cu aqueasta n'am avut nici o dätă nimicu d'amestecu.

Străbunii Românilor, venind cu Trajan în Dacia nu putea fi de quät fi ai căđutei republice romane, legionari recrutați quei mai mulți nu din capitala coruptă și imperială.

Imperialiști dintre Romani, după August sub Tiberii, Caliguli, Claudi și Messaline, sub Neroni, Vespasiani și Domițiani, imperialiști dıcu pe aquei timpı nu mai putea fi de quät nisce curtisani intriganți și adulători, căđeturele Romei, și toți quäți erä cruđi și păgâni cu inima și cu sufletul que se dilectă în spectacole sângeröse, unde victime erä toți desmosteniții, toți împilații.

Restul imperiului roman sau mai bine totalitatea ómenilor, Romani, Greci, Hebrei regretă republicele lor, drepturile lor, libertățile lor antice; desmosteniții așteptă o mântuire.

II

Din timpul lui Tiberiu deă appăruserö doctrinele liberatóre și egalitare alle lui Christu. Propagându-se aquestea în tot imperiul, făcurö înaintări mari în primul secol dela Tiberiu pınö la Trajan.

Hebrei, Romani, Greci, sub numire de Corinthieni, Epheseni, Colosseneni..., Galati, toți desmosteniții pământului allergă și adoptă Christianismul din vocea și

măinile Apòstolilor, se revestia cu *Omul Nou*, și jură a susține și întinde cu cuvântul și cu fapta doctrina salutară.

Remânea în adevăr mulți nebaptesați; auestia aușia ânsă de drepturile Omului, de o *mântuire* (que este libertatea integrale), de frăție, de egalitate, de solidaritate între omu și omu; aușia despre o viață mai ferice, și aueștia, ne fiind inițiați în dogme, pricepea pôte și mai bine vorbele după înțellesul lor comun, și își formă nisce speranțe de prefaccere, de o mântuire de jugul Tyranniei.

Tótă lumea desmoștenită, de și nu erà âncă baptesată, in inimă ânsă, în speranțe pe viitor erà chrestină; quoci toți așteptă a scăpa de férre și de jug.

Străbunii noștri que veniră cu Trajan in Dacia, fură quei mai mulți, putem diuce chrestini, unii baptesați da dreptul de Apostoli, alții de adeptii Apostolilor, și quei mai mulți îndoctrinați din aușite în credințele într un viitor mai ferice.

Putem diuce quă fură chrestini primii coloni din Dacia, pentru quă nu erà din lupanalele de patricieni desnervati, ci parte, filii ai vechilor republicani, parte desmosteniți din popol que tot d'auna se recrută la ôste, și toți împreună bravi legionari, que scia să móră pentru capii lor, iar nu pretorien, lipitóre alle popolului, (după cum fură Ianiciarii în Turcià) și tot d'auna rebeli în contra capilor;

Fură chrestini, pentru quă pe aquei timpi numai Chrestinii avea nisce credințe și speranțe, ei numai scia a se batte heroicu, și a înfruntă mórtea pe câmpul resbellului, că și pe cruce, pe rugu și pe rótă.

Fură chrestini, pentru quă Roma păgână și imperiale în adins adună pe vechii republicani și pe filii auestora, și cu atâta mai vîrtos pe noui Chrestini, și îi trimitea în resbelle qua să'i exterminate acolo. — Imperialismul è tot aquella în toți timpii și în tôte locurile. Ast-fel veduròm în doă rënduri pe França imperiale făcând cu resturile de republicani: pe aques-

tia cu din adinsul în resbelle îi punea înainte unde erà focul și pericolul mai mare.

Dacia pentru Roma imperială erà que-va mai mult de quât Algeria și Crimeea pentru Franța. Dacia ajunsese a face Roma tributară ei. În Dacia cătă a se trimitte töt que erà mai bravu, mai heroicu, mai răpede a înfruntă martyriul, iar nu complici desnervați ai Tyranniei.

Mulți furö chrestini din primii coloni, și quei mai mulți demni de-a fi chieმაți la chrestinătate. — Trajan ênsuși, dupö modestia, virtuțile și bunătățile lui, daqua nu fu indoctrinat că fia sa Drossida în alle Christianismului, a fost quel puçin un model de stoicu, demnu de a fi imitat de Marcu-Aureliu.

III

Nu se cuvine ânsê a uita, quö cu tötă îmmulțirea Chrestinilor din epocha lui Trajan, religia domnitöre a Statului erà Idolatria, și quö töte usanțele și ceremoniele și etichetele, și modul de monumente și de inscripțiuni cătă e fi dupö datinele idolatriei și ênsuși între Chrestini que erà sau fonçionari civili sau oșteni.

Dacia fu guvernată mulți anni dupö legile romane sau pângâne cu tribuni guvernatori, cu proconsoli, cu pretori și propretori, etc.; cu töte aqwestea doctrinele christiane se întindea mult, pentru quö fiind de parte de Roma, nu erà în ochii adversarilor libertății, în ochii spionilor Censurei.

Primii coloni din Dacia, fiind fii vechiei Republice, devenirö încetul cu încetul și fii ai lui Dumneđeu, frați în Christos cu tötă umanitatea sufferitöre.

Dacia mai târziu deveni refugiu (dupö unii locul de exiliu) tuturilor Chrestinilor persecutați și qualificați de Roma imperiale și pângână de perturbatori, de criminali de Stat, de mâncători de copii, de incesti, de impii, de athei.

Mulți vor să arate quō Dacia, după conquistă, deveni un fel de Siberie a Romei, unde se trimetea criminalii de Stat. Noi dicem quō pe atunci de quei mai mari criminali de Stat erà accusați Chrestinii; (quōci se iertà Barabi, Christu ânsē nu fu iertat).

Mai multă onóre ne face a fi descendenți ai aquel-lor martyri, de quât ai ciocoilor sau patricienilor Romei, sau ai pretorienilor ei, quari se scie cum batjocorirō pe Christu quând fu dus în casarma lor, în Pretoriu ¹⁾).

Se ved în annalele Ecclesiei primitive că în Raynaldus, unde se vorbesce despre înmulțirea Chrestinilor în Dacia, quō adesea se declarà legiuni întregede chrestine, și quō imperatorii și Senatul, qua să nu exterminate atâția bravi, îi trimetea în exil în Dacia, spre a appără aqueastă provincă de Barbari. La o ocasiō de a se declarà de chrestini, legiuni întregi, furō trimiși în Dacia preste 15 mii, și tot se mai trimetea tot ast-fel.

Se întinse și se mări dar chrestinătatea în Dacia prin tôte modurile. Chrestinii dintr'ênsa chrestinarō pe Gothi, vecinii lor.

Vechile doctrine republicane baptesate în Dacia, furō evangelisate, îmblândite, unse prin doctrinele liberatōre și egalitare alle lui Christu.

Disserōm *evangelisate*, pentru quō vechile republice nu cunōscea de quât libertatea publică; despre libertatea individuală nici nu voià să scie.

Publicul ânsē fiind compus de individe, daqua nu există libertatea individuală, unde mai putea fi libertatea publică? Diferința între Monarchia și Republica păgână erà quō în monarchie individul erà sclav unui singur tyran; iar în republică erà sclav la mii de tyranni, populului întregu.

Condannà, spre exemplu, cetatea pe virtuos la

¹⁾ Acum după pompōsele reforme tribunalele și dregōtoriele ajunserō fără rușine a se dicea *pretorie*.

mörte, pe quel just la ostracismu? Socrate câtà să bea cicuta, Aristide câtà să plece capul și să dică adio Patriei salle.

Condamnà capitala oficială a Palestinei pe Fiul Omului și al lui Dumneșeu la cruce? Strigà populațele să se crucifice? Christu a cătat să plece capul că un Agnel, să întindă mâinile pe cruce, și cu sângele său să rescumpere libertatea tutulor individelor.

Pînă aici quând libertatea individuală erà violată, mâna violătoare erà mâna divină, după aquelle credințe. Omul perià că din comanda lui Dumneșeu;

Quoci commandà sau regele, imperatorul, Cesarul que se qualificà de dei, și avea dreptul de ași deificà și cail, sau cetatea suverană que erà protegiată de o divinitate și lovià în numele aquellei divinități. Nici o lege nu existà quare să cutede a protestà în contra unei asemenea violări sau nelegiuri legitimate; quoci s'ar fi considerat quă protestà în contra Divinității.

Christianismul nu putea să viiă dela ómeni, ci descindù din ceruri, și spellò și curăți individele de *Omul vechiu* prin baptesmă, îl revestì cu *Omul nuou*, îl sacró cu ungera, și proclamându'l de preot și rege, îi recunoscù libertatea individuale neviolabilă că a unui fiu d'a dreptul al lui Dumneșeu. (Pavel Galt. Cap. IV v. 7).

Pînă aici violatorul de libertăți individuali se dicea serepissimu, august, divin, erà Deul însuși. Dela Christianism înquà Ecclesia își dette alte legi, și erà aici și protestà pînă astăzi numind, ori-que violator, fiă tîlhar, fiă suveran, păgân, crud, barbar, tyran, omul sânghiurilor, fiul lui Cain, filiul păccatelor. Paradisul sau fericirea pe viitor fu destinată pentru Popolul-Lazar que jăcea pe gunoiu.

Roma păgână fu desemnată sub figura Prostituatei que se îmbată cu sânge uman stând căllare pe Hydra cu șapte capete.

IV

Fiii Republicei romane que adöptasserö mai räpede Christianismul din preună cu desmoštenii lumii, cu nisce asemenea doctrine salutarie venirö în Dacia, și ast-fel stetterö dela Trajan pînö la Aurelian. Roma pägänă nu le mai putea fi de quät cä o sarcină.

Dela Aurelian, quänd devenisserö mai toți chrestini, o rupserö cu Roma întocmai dupö cum mai târđiu descindenții colonilor Engliterrei din America o rupserö cu London, și äncö și mai înaspriti de quät aquestia, se proclamarö Romänii de autonomi.

Subt Aurelian trecurö Dunërea în Moesia numai imperialistii, numai quei cu datine și gesturi pägâne. Iar pärintii nöstri remasserö în Dacia autonomi, mai bucuroși a fi d'alätura cu finii lor Gothii pe quare îi chrestinasserö, de quät a avé d'a facce cu Roma imperială și pägänă que persecutä și martyrisä pe Chrestini.

Quänd Aurelian commandä qua quine è Roman sä trecä Dunërea în Moesii, Sabba Stratilatul (campoducele) din preună cu alți șepté deci de frați de arme și de doctrine, își aruncarö cinturele, se lepëdarö de rangurile lor militare și se declararö quö vor sä remäie în Dacia cu toți chrestinii frații lor. Aurelian, dupö mai multe torture, pusse și 'i înnecö pe toți în Dunëre.

Sabba campoducele fu de aqui înainte adorat în Dacia, mai mult dequät mai târđiu în țillele nöstre Franklin și Wasington în America. Aquestia furö liberatorii Americi; Sabba deveni martyrul causei pentru independința chrestină în Dacia.

In Dacia la fața locului a cătat sä se conserve memoria lui Sabba și a martyriului seu. Legenda que i s'a scris apoi de Greci, din pärtile locului s'a adunat. Grecii tradusserö titlu que avussesse martyrul de *campodux* în *stratilat*.

Memoria lui se serbeadă a doa ții de St. Georgie

la 24 Aprilie. Titlu de campodux remasse sacru între Români, cu aquesta revestia pe capii lor generali și mai târziu se tradusse pe slavonesce în *Voivod* și apoi *Vodă*.

Românii în Dacia, de atunci fură supranumiți Gothi, etc., și se mulțumiră singuri cu aquest nume que îi distingea de Romanii păgâni după cum Englesii din Statele-Unite își complacu de a se numi Americani.

Urta între Romanii chrestini și Romanii păgâni era mai mare de cât queea que vedurăm între Americanii Englesi, și locuitorii Britaniei, cum și între Francesii republicani și Francesii legitimiști.

Daqua apoi s'ar puté crede quă Englesii din America, declarându-se și constituinduse de autonomi, s'ar mai fi putut guvernă după legile Engliterii; daqua s'ar puté crede quă Grecii moderni, scuturând jugul Turciei sau al Byzantinilor turciți s'ar mai fi putut guvernă cu legile și datinele Turciei; și mai puțin s'ar puté crede quă primii Chrestini que se vedură autonomi în Dacia și liberi de Roma păgână, au mai putut conservă queva din legile păgânătăii.

Instituțiunile Daciei de aqui înainte fură instituțiunile Ecclesiei primitive a Apostolilor.

Ar fi apoi mai mult de cât absurd a crede quă un popol când se indoctrină în credințe nuoe și liberatôre să mai țiiă queva din legile făr-de-lege alle absolutismului.

Legile lui Moyses, nu putea să mai aibă nimicu din quelle pharaonice; tôte câtă să fiă conforme și identice cu credințele que stabiliă. Legile lui Mahomet asemenea au cătat să fiă conforme și identice cu credințele que propagă. Un singur codice se vede și pentru Lege și pentru Relege.

Cu atâta mai virtos Legile primei Ecclesie sau societăți chrestine, nu putea fi de cât legile pure alle lui Christu stabilite de Apostoli.

Relegea nu vine nici o dată de cât în urmă că o garanțiă a Legii.

Tot teritoriul Daciei fuisse coprins și repărțit între primii oșteni quari se stabilissero qua să'l custodie și qua să'l cultivate, adică ca colonie militare.

Se scie quō *colere* va să dîcă a cultivà, a laborà pămîntul, și quō *colonu*, va să dîcă cultivator, și *colona* femee de cultivator. Colonie militară dar, va să dîcă osteni asedați a apperà și cultivà pămîntul. ¹⁾

Primele dar soșietăți se constituirō în Dacia după conquistă, nu risipite și neîntărite, ci în cohorte, (sau bataliōne și companie) milităresce, fiă quare apprope sau în mijlocul lotului de pămînt que le căduse în parte.

Resturile de pămînt erà regiuni întinse și deșerte că nisce dominiuri mari cădute în partea căpitanilor que condussesserō armatele, că Nigeri Bassarabi, că Albini și alții.

Aquelle locuințe la un locu de oșteni și cavalleri și mai vîrtos mai târziu de chreștini nu putea să aibă nume de *pagus* nici de *villa*, quăci atunci locuitorii dintr'ensele s'ar fi dîs *pagani* și *villani*. Nici cavalerii nici Chreștinii n'ar fi sufferit nisce nume de *villani* și de *păgâni*.

Urbe dar și castelle întărite se înălțarō pe pămîntul cuquerut al Daciei. Locurile ânsă de arătură sau țerrinele din pregiurul urbelor și castellelor se numia *sata* adică locuri de semănătură.

Mai târziu înquăci, dispărînd castellele la invasiuni de Barbari, locurile remaserō; și fiă-quare după restabilirea păcii se returnà la *satele* sau țerrinelle salle.

V

Dela Aurelian, de quând Romanii din Dacia remasserō autonomi, aquelle urbe și castelle devenirō republice, ai quăror cetățeni fiind chreștini nu mai sufferià nici nomenclatura păgânătăii.

1) Plugari armați. Questia proprietății numai prin colonie militare se pôte resolvă. Vom vorbi la locul său.

Se scie quō priimi Chrestini atât Romani quât și Greci, de urră către păgânătate, abandonarō și educația clasică: poeți, oratori, philosophi furō proscrisi, și nū începurō a reveni la classicitate de quât fórte târđiu, Ecclesia pînō astăzi quând ȃice *helleni*, întellege idolatri.

Proscrisserō dar Romanii chrestini și autonomi din Dacia multitudine de vorbe cā *Patriciu*, *plebeiu*, *senat*, *proconsul* etc., și ênsuși numele de *Republică*. Avea înainte fapta mai liberală, mai egalitară, mai perfectă, pentru que să mai conserve un nume que nu rechiama de quât sclavia individului la mai mulți tyranni.

Doctrinile christiane le da o nomenclatură nuoă. Ecclesia, despre quare se va vorbi mai jos, eră o perfecțiō de soțietate que numai făcea pe nimeni a regreta nici republica nici democrația. Cœnobiul mai târđiu făcea să ajungă frăția pînō la traiul în commun.

Templele la Romani și la Greci n'avea turnuri, și quând Ecclesiele sau soțietățile în Dacia începurē a înălțā temple în adins pentru servițiul divin, aquestea se înălțarō cā nisce symboluri, cā nisce pavilione cā ênsuși tabernacul în deserturi que eră stindardul general al popolului hebreu, se ardicarō cā nisce stindarde durabili, li se înălțarō turnuri cā la castelle, și aqueste turnuri în locu de a sustine pe creștetul lor Aquilla se încoronarō de Cruce.

Assemenea temple pentru prima oră în Dacia apărurō, quōci aicea eră ascunse prin suterrane. Doctrina lui Christu pretutindeni eră persecutată, mult daqua era sufferită. In Dacia pentru prima oră avū drept de cetate, și fu proclamată și recunoscută de Religiō a Statului.

Mai târđiu cœnobiile furō communități destinate pentru monachi sau călugeri; și mai târđiu se ardicarō și monastiri. — Sărim peste quâteva epoce qua să putem mai curênd arătā în quâte feluri fu locuit pământul Daciei.

Vedem darō, urbe și castelle pentru laici și pres-

byterii lor, și cœnobie și monastiri pentru partea monachală; unele și altele erà organizate și administrate după aquellași spirit și scopu al Cristianismului.

Ecclesiă va să ȃică adunare, societate, și instituțiunile Ecclesiei erà instituțiunile societății întregi. Nimicu în legile Ecclesiei primitive nu putea fi din legile păgânătăii sau alle dreptului roman.

Să nu uităm ânsă quõ urbe, castelle, monastiri, cœnobie, tôte ardică turnuri, și erà întărite; tôte erà cã nisce citadelle sau forterete, și așa s'au urmat pînõ în timpii quei mai de apprópe.

Qua să fim mai înțeleși, repetăm quõ tôte erà nisce mice republice; Romanii chrestini ânsă se feria și nici nu voiã să mai audã de asemenea numiri. Pentru noi quei de astãdi que nu putem avé atãta horróre cã priimi Chrestini de divinitãțile păgâne nici de dătimele și numirile de atunci, le putem numi republice qua să fim mai bine înțeleși, quõci după sensul quel mysticu sau mai bine material que în urmă se dette Ecclesiei, astãdi numai înțellegem de quãt sau nisce pereți de pãtrã sau cãlugãrimea tótã condusã de nisce satrapi.

VI

Daqua după doctrinele sau credințele christiane, tot individul isolat erà sacru și autonomu cu voiea și libertatea sa propriã neviolatã de nimeni, cu atãta mai vîrtos individul moral sau collectiv deveniã și mai sacru: o Ecclesiă sau o aglomerațiõ de o mie de ori de individe sacre erà de o mie mai sacrã.

Castellele dar și urbele se constituirõ autonome și independente și capul lor fu numit *Castillan*.

Cœnobiele și monastirile se constituirõ autocephale, adicõ cu ducele sau egumenul lor propriu și independent.

Quine ânsă putea numi pe aquei egumeni sau duci

ai monastirilor? quine pe aquei castillani ai urbelor și castellelor? vre un Cesar? vre un consol? vre un President general? vre un Dictator! vre o putere superiöră?

Și ênsuși de n'ar fi instituțiunile Ecclesiei de față, ar fi absurd a presuppune nisce asemenea demnități que mirosiä a păgânătate, a dominațiö într'o țerrä que scuturase jugul Cesarului păgân.

Dupö Ecclesia laică, quare este mai vechie de quät quea monachalë, se constitui și aqueasta; și precum cetățenii toți ai castellului allegea pe castillan, și pe presbyterii lor, asemenea si monachii-toți în cœnobie și monastiri allegea și allegu pînö astăzi pe ducele sau egumenul lor.

Unii revestiä dupö allegere pe egumen cu suveranitatea collectivă a communității monachalë, și priimi revestiä pe castillan cu suveranitatea collectivă a communității laice, (*laos*, popul va să dicä).

Și daqua toți cetățenii din tôte părțile, și toți monachii din tôte monastirile își allegea pe conducătorii lor respectivi, votul dar erä universal;

Antëiu pentru quö ar fi fost absurd de a sacrä prin ungere sau baptesmä suveranitatea individualë, și apoi individul ajuns în etate matură să nu aibă drept de a votä;

Și al doilea pentru quö Dacia sau *Terra romana* nu mai avea altă speție de locuitori de quät pe ai urbelor și castellelor, pe ai monastirilor și cœnobielor. — Altfel de locuințe erä impossibili pe atunci: viața nomadä și vagabondä nu erä în datinele romane nici în doctrinele christiane, viața iar în cätune neîntărite erä imposibilë.

Quät pentru restul dintre Daci, a questia or cà păstori, or aședați prin urbe și castelle, devenind chrestini, se revestiä cu aquelleași drepturi cu frații lor în Christu.

Votul erä universal; ânsë votul ar fi devenit resvot, daqua cetățenii laici s'ar fi dus în monastiri spre

a allege pe egumeni, și daqua monachii ar fi venit prin urbe și castelle qua să allégă pe castillani.

In asemenea cas resturnător votul ar fi fost dislocat sau scrîntit, și votanții s'ar fi numit resvotanți sau resvotatori, sau prin asemenea de littere și de întelles, *resvertitori* sau cum se dice astăzi resvrătitori.

VII

— De unde le șcii aquestea? ne va întrebă quinevã, pe que documente historique te întemeiești? que autori contimporani ne adduci de mărturie?

Documente sunt de ajuns în historia Ecclesiei Răsăritului que este identică cu historia primilor creștini în parte și a Românilor din Dacia în genere;

Multe documente iar se află risipite în fragmente, și apoi Intuiția, Inducția, Deducția, Analogia, Physiologia individelor și a popolilor, studiul epochelor și al doctrinelor și credințelor din aquelle epoche que au mișcat popolii, cunoscința legilor aglomerațiunii, sunt nisce sciințe mai presus de documente și de mărturii; quoci qua să se pótă învederã daqua documentele și mărturiile sunt adevărate, sau false, nisce asemenea sciințe le judică.

Daqua, spre exemplu, viața lui Socrate ar fi fost scrisă de Melit și de Anit, accusătorii lui, și s'ar fi conservat cã o mărturie, un asemenea document ar fi fost judecat de științele competente și s'ar fi fost recunoscut de mincinos.

Daqua iar viața lui Isus ar fi fost scrisă de Anna și de Caiapha, iar nu de Apostoli, un asemenea document contimporan ar fi fost respins cu horróre înaintea tribunalului Sciinței.

Și în quelle dupõ urmă è de ajuns unui Cuvier, o cõtã, un os óre quare de Mastodont qua să ne spuie mărimea, forma, și constructia întregã a Mastodontelui.

Noi avem înainte, nu un os, ci scheletul întregu al anticelor nóstre instituțiuni.

Cœnobiele, monăstirile sunt de față, și ne învederează quō nimeni nu pōte numi pe egumenul, ducele sau starițul cum se dice astăzi, ci monachii toți îl allegu.

Satele que nu sunt de quāt țerrinele anticelor castelle sau scheletul aquellora, satele stau de față și ne învederă quō nimeni într'ensele nu pōte încă numi pe Pûrgălab, pe alleși și jurați, de quāt sătenii singuri au dreptul de a'i allegu.

VIII

Principiul adevăratului Christianismu a fost cum s'a vedut de a sacră individul (quōci fără aqueasta n'ar fi fost mântuire) și din individe sacre și suverane ⁽¹⁾ a formă turme cuvântătoare, libere autocefale și autonome, și din turme mai mici a facce o turmă și un Păstor, Cuvântul lui Dumneșeu.

Spiritul Christianismului adevărat a fost federativ, trinitar, iar nu unitar.

Trinitatea este o unitate veră, o unitate compusă de persōne de *aqueiași ființă* (ὁμοούσια) iar nu o unitate simplă, quare după sciință è nullă, și după minciunea dreptului quellui mai potent, unul este totul și quei l'alți nimicu.

Nu mai erà alt spirit pe atunci que însufflă lumea chrestină de quāt frăția, solidaritate între individ și individ cu scopu de a formă comunitate și frăția și solidaritate între popol și popol.

Pînă astăzi Ecclesia strigă: ἀγαπήσωμεν ἀλλήλους, ἵνα ἐν ὁμονομίᾳ ὁμολογήσωμεν.

«Să ne iubim unul pe altul qua într'un cuget să mărturisim.»

«Să ne iubim...» èttō solidaritatea între individ și individ.

(1) «Nu mai esci sclavu, ci fiu; iar de esci fiu, și moștenitor esci lui Dumneșeu prin Iisus Christos» (Pavel către Galăti, Capu IV verst. 7).

Pentru que? pentru quare scop?

— Qua într'un cuget să mărturisim; éttö confederația quea mai pre sus de tótă dorința, quea mai perfectă.

Chrestinătatea pe atunci, cum am dis, aveà drept de cetate numai în Dacia, și aici se puteà organiza liber după spiritul doctrinelor salle. Airea era împedicată. Monastiri dar și cœnobie separate și autocephale, cu alte cœnobie și monastiri autocephale formă episcopate, kyriarche (suverane) și tot asemenea comunitate cu comunitate laică și autonomă, sau castel cu castel formă căpitănat.

Și episcopii era aleși de tot clerul și de laici; iar căpitanul al mai multor caste le era ales de cetățenii toți ai castellelor. — Votul și aici era universal.

Episcopat apoi cu episcopat kyriarche (suverane¹), peste suflete libere și sacre formă un arhiepiscopat sau Metropolie (mater a cetăților) cu eparchia sa proprie, în quare Metropolitul era kyriarchu sau suveran.

Și tot asemenea, căpitănat cu căpitănat formă o regiö întinsă condusă de un cap suprem ales, quare după împregiurări avea diverse nume mai adesea după împregiurările dese de resbel, se numia *campodux*.

Arhiepiscopul sau Metropolitul era ales pe viață de synodul sau adunarea clerului întregu al mai multor Episcopate.

Capul suprem al unei regiuni iară era ales pe cinci ani de mandatarii tutulor stărilor din urbe și castelle. — Iar vot universal.

Capul Ecclesiei avea pe lângă sine un synod local permanent spre a fi ajutat și controlat.

Capului civil i se da iară un senat permanent spre a fi controlat de aceasta. Și fiind quö numirea de

(¹) Traducem vorba *kyriarchu* pe limbajul păgân în *suveran*, quöci nu avem alta spre a ne apropia de înțeles: iar vorba *kyriarchu* în sine demonstră confederația chrestină, *κύριος* va să dică *domnu*, și *kyriarchu* *archi-domnu*. Egumenii dar, căpitanii era domni autonomi.

senat (de și va să dîcă *bêtrânu*) rechiemà timpi de republice pîgîne, de patricieni privilegiați, proscriserõ numele aquesta înlocuindu'l cu expresia *ca ochi vechi*, quare va să dîcă tot bêtrâni cu experiență que au vèdut și pătît multe.

Archiepiscopat apoi cu archiepiscopat independente și kyriarche erà predestinate a formà un patriarchat, precum regiõ cu regiõ erà destinate a formà o Românie una și ne despărțită, dupõ cum se sperà a se formà o Ecclesie una și nedespărțită federativă și una și alta, și compuse din părți autoncm, din individe libere și sacre.

Ast-fel se guvernarõ Româniî din Daciaî dela Aurelian pînõ la Constantin, fără nici o pretențiõ de a se mai dîce Romani; quõci *Helleni* și *Romani* dupõ limba Ecclesiei erà symnonyme cu *idolatri*.

De li s'a dîs dela Aurelian înquà Gothi, și Geți, aqueasta le adducea atâta mulțumire, quât adduce astăzi cetățenilor din Statele-Unite de a se numi Americani, cu tôte quõ sunt Englesi de națiõ și cultivă limba anglă.

Ecclesia sau soțietatea chrestină în genere, pînă la Constantin fu persecutată de Cesar și Ecclesia nu putea să aibă nimic d'a amestecu cu Cesarul. Mireasă pură a lui Christu, numai în Dacia se bucură de față de onorile de Mater comună.

În Dacia se constituirõ patru Episcopate în patru mari regiuni, que formă o Dacie sau o Românie nouă, compuse aqueste regiuni de căpitánate autonome compuse și aquestea de communități autonome, compuse și aquestea de cetățeni liberi și sacri.

IX

Quând Constantin își aședõ thronul în Byzantiu, și începù a protegge pe Chrestini, Româniî din Dacia, sub nume de Gothi și de Geți fără al recunõsce de suveran, îl bine-cuvântarõ.

La primul synod convocat la Niceea Romani din Dacia că creștini deja organizați de doi secolii după instituțiile Ecclesiei primitive, trimisera patru Arhiepiscopi.

Ecclesia în Dacia, având repaos mai mult de cât în imperiul roman, se organizase sub Episcopi și Mitropoliți erudiți și virtuoși și sub apăsarea de guvernatori creștini după tot spiritul ei federativ, în cât deveni model celorlalte Ecclesii, que nu se putuseră încă organiza din cauza persecuțiilor imperatorilor păgâni.

Metropolitul Theophilu al Gothiei se vede în aquel synod că primul orator, que susține spiritul federativ al Ecclesiei. Ursula preotul que deveni după aqueasta Episcopul Argeșului (Daphnelor), se vede asemenea insuflat de aqueleși spirit că discipol al al lui Theophilu.

În aquest synod, se recunoasce fiă quăruia Episcop kyriarchia sau suveranitatea sa în eparchia respectivă, confederându-se toate în cinci mari patriarhate, que formă Ecclesia cecumenică federativă.

Theophilu pentru aqueastă exemplară organizare după adevăratul spirit que însuflă pe Apostoli, se supranumesc *Apostol al Daciei*.¹⁾

¹⁾ Spiritul federativ nu era încă bine stabilit în alte Ecclesii că în Dacia; Mulți din patriarhi și Mitropoliți călcă în Kyriarchia episcopilor, și mulți din capii politici călcă în prerogativele kyriarhilor. Aqueasta făcu qua în al treilea synod adunatu în Ephessu la anul 431 să legiuiască definitiv qua tot episcopul și Metropolitul să fiă kyriarchu, archi-domnu suveran în Eparchia sa. Cuvîntul pe quare întemeia aqueastă sântă legiuire este «qua să nu pără să se micșoreze libertatea nimului que cu sângele seu a dăruit'o tutulor «Isus Christos *Liberatorul* tutulor omenilor.» — Se vorbesce apoi quă aqueastă libertate și independință s'a consacrat cu timpul din canonele Apostolilor.— Iar daqua vre o lege imperiale sau alta va cuteza să calce aqueastă sântă legiuire, synodul o declară de *εξουχος* (fără nici o putere) și prin urmare afurisită. (Veđi canonul VIII al synodului III)

De aquest canon avem să dăm cu nasul pe patriarhii que ne trimit pe aqi egumeni, quând vom tracta questia monastirilor. A-

După Constantin, fiii a acestuia, și mai virtuos, imperatori ca Iulian parabatul și toți quei după densusl toți parabați canónelor sau instituțiunilor adevăratului Christianismu, quari făcusseră o Ecclesiă officială suppusă Cesarului, și quari cu toți contribuiră a stabili că lege pozitivă tot dreptul păgân numit drept roman, și instituțiunile Ecclesiei să remăie dinpreună cu Evangeliul litteră moartă ; și altele asemenea a questora quari adduseră lumea chrestină către păgânismu, făcură pe Romanii din Dacia a rumpe cu totul cu imperiul byzantin după cum mai înainte o rupsesseră cu imperiul roman ; quoci unde sunt tendințe către predominare unde sunt vanitate și tyrannie, după doctrinele Ecclesiei, nu este adevărată Chrestinătate.

Daqua n'am vorbit mai înainte încai aqui è locul de a vorbi a nume despre Ecclesia.

Am dis quă *Ecclesia* va să dică mai mult de quāt queea que înțelegem astăzi cu vorba *societate* ; Ecclesia era o adunare de ómeni alleși, și mai mult de quāt liberi, de individe sacre.

Ecclesia nu vrea să dică queea que înțelegem astăzi prin *biserică* ; quoci primii Christiani nu avea templu în adins pentru servițiul divin. Templu la dênșii viu era tot Chrestinul, și inima lui altar. Ecclesia era o adunare de templuri vii.

După modelul primelor și micelor addunări de vase qua să dicu așa, alle allegerii, idealul Christianismului era de a converti tótă lumea și a o prefacce într'o Ecclesiă œcumenică sau universală, și de aqueea scopul sêu era o confederațiō universală, de cetăți și popoli sacri, adicō mai mult de quāt liberi.

Ecclesia primitivă o vorbă, un nume avea și pentru lege și pentru relege sau religiō. Nu cunoscea alte legi alle salle și altele politice ; aquellași codice avea

vem a'î întrebă de quare Hahambașa au luat putere să impuie egumeni în Eparchiele României ? sau quare putere din quelle garante își pôte arrogă dreptul de a ne călcă sânta religiē în piciorē ? que ne-au garantit elle daqua nu Religia și autonomia ? —

să organize și să regule și să judece societatea întregă a Chrestinilor.

Legi que nu erà alle Ecclesiei, era legi păgâne.

Românii neîncetat asemenea o singură lege au avut în limba lor chrestinată, și quând mai târziu cu limba slavonă și prin multe aberrațiuni se întrodusse vorba *pravilă*, qua să însemnețe codice de legi politice, *legea* neîncetat a rămas să însemnețe queea que astăzi înțelegem prin *religiö* ; probe sunt expresiuni că quelle următore :

«De que lege è ?

»De lege românească

«Și a schimbat legea

«Omu fără lege și fără Dumnețeu etc.»

Ei darö la început n'au avut altă lege nici alte instituțiuni de quât alle Ecclesiei primitive, și cu aquestea aũ remas pînö la Matheiu Bassarab, avënd Pentateucul drept codice qua să ñicem așa, civil.

X

Quând Ecclesia officială atät în Roma chrestinată quât și în Byzantiu făcù un pact cu Cesarul, și recunoscù de lege pozitivă que avea să administre și să judece societatea chrestină tot dreptul păgân numit *roman*¹⁾ de atunci se făcù primul pas de desbinare; de atunci Relegea în locu de a deveni garanția Legii, erà datöre de a combatte Legea.

Quöci Ecclesia nu mai putea de quât că o renegată a mai garanti drepturi că quel din nascere, și de putere de brațe ca quel de a posede sclavi, că dreptul usurei sau cammetei etc. Cu un cuvënt nimicu din dreptul păgân sau roman nu putea garanti Ecclesia.

De aqui înainte în tóte societățile chrestine, și alle Resăritului și alle Appusului Ecclesia fu înlăturată,

1) Ca și quând după liberarea Helladei de sub Turci, ar fi remas aqueste a se administra și judecà după dreptul ianicar.

începu a suferi persecuțiuni directe, mai fatale de cât alle păgânității. Peste dreptul roman, mai veni și dreptu feodal în Statele Apusului, și Ecclesia officiale în loc de a protesta tăcu și la Răsărit și la Apus. Aqueasta din urmă comisse queva și mai culpabil, pentru quō era plină de vechii patricieni; încuviințō dreptul român și bine-cuvēntō dreptul feodal, și deveni complice Cesarului și Baronilor, quā să împartă cu dēnșii despuierile popolilor.

Pasul d'ântēiu e mai greu, quelle următōre vin rāpede: Ecclesia officiale que făcusse pact cu Cesarul și cu Baronii începū a perde și a uita cu totul spiritul de confederațiō compusă de popoli liberi și începū a visă la o dominațiō catholică sau universale cu un singur cap absolut.

De unde în păgânismu se sciă numai sclavia corpului, în Ecclesie se întroduse și sclavia sufletului; și qua să pôta reduce sufletele în sclaviă, începū să le întunece. De unde până aici Ecclesia eră o schólă de filosofią quea mai 'naltă, și de lumina, se prefăcū într'o schólă de întunecare, de superstițiuni mai grōse de cât alle idolatriei, un cuib de trafic, spre a specula mințile și sufletele.

XI

Alluatul pharisian de catholicism sau de reacție către o păgânătate mai fatală, către dominare peste suflete sclave suppusse orbesce, se fermentase sau se dospisse în Roma papală.

Aqueasta fu causa quō Răsăritul sau mai alles Grecii puri (iar nu Byzantini evgeniși și Români din Dacia și Moesia, nu puturō încuviința tendințele antifederative și antiliberali alle Papismului.

Despărțirea urmă fōrte firesce, pentru quō popoli de originea lor liberi nu putea recunósce pe Papa de capu absolut, ci numai un prelat sau arhieru al Romei egal cu toți Archiereii sau Kyriarchii.

Și pentru quō Appusenii ajunserō a schimba și Symbolul Credinței adică *Credo* în articolul despre purcederea Sântului Spirit, Grecii, în limba lor, qua să arate quō nu sunt inovatori, ci constanți primului credo que uniã tōtã Chrestinătatea, îl conservarō cum a fost, lăssând și articolul despre Ecclesiã cum fusese mai 'nainte.

Εἰς μίαν ἁγίαν καθολικὴν καὶ ἀποστολικὴν Ἐκκλησίαν.

«Intr'una sântã chatolicã și apostolicã Ecclesiã.»

Pe lângō aquestea, catã a spune curat quō pōte și óre-quare rea credință a mijlocit de s'a lăssat vorba *chatolicã*, quōci clerul byzantin nu erã pur de stirpe hellenicã și liberalã. Mulți în aquest cleru era dintre familie patriciene sau *evgenise*, parte din clerul aquesta își avea tendințele salle către predominare. In van nu erã prelații aquestia pe lûngō curtea byzantiului vițios dejã și corrupt; în van nu sãrutã ei *pulberea piciorilor* autocratorului.

Romanii din Dacia, de și ținurō cu Rēsãritul întregu cã unii que avea legea purã și primitivã cu Grecii din preunã dela Apostoli, nu puturō ânsã sufferi în credo expressia *catholicã* Ecclesiã, que erã cu totul antifederativã și antiliberale.

Protestarō óre-cum pe tãcute: Nu *catholicã* își điserō Românii ci *synodicã* (mai târđiu *soborniceascã*) Quōci unde è synod, è generalã adunare, è vot universal, se consultã pãrerea tutulor; iar în numele catholicism se prevedea, dupō cum s'a și realizat, autoritate absolutã. Synódele au constituit Ecclesia sau societatea chrestinã, iar nu voia unui singur despot.

Byzantiniĩ înghitirō aqueastã protestațiō pentru quō avea necesitate de Români, que îi ajutarō în urmã. Metropoliților noștri cã unor Kyriarchi autocephali se conservarō locul în synódele œcumenice.

Numai Românii din Dacia remasserō qua legea la dênșii să fie și relege. Instituțiunile lor tóte furō instituțiunile Ecclesiei primitive.

✓ Capii clerului furō alleși pe viață cã și mai 'nainte

prin synode fără a recunoște de domnu nici un Cesar; Capii popolilor, funcționarii castellelor fură alleși că și mai 'nainte la fie-quare period de cinci anni, fără a cunoște altă suveranitate de cât a popolului que îi revestia cu autoritatea.

Pe când în Byzantiu patriarchul, și însuși papa dela Roma eră suppuși plecați Cesarului autocrator și sărutau în adresele lor în scris, *pubberea picioarelor* Seninătății Salle tempestose, (etichetă que n'o querură nici Sultanii mai la urmă); în Dacia Archereii eră venerați de păstori; și toți diregotorii laici pînă astăzi și Domnii însuși le sărutară mâna. Metropoliții în Dacia remasseră din drept presidenți ai adunărilor generali; pentru quă Relegea eră lege la Români și Legea le eră Relege.

Pe când la Appus Barbarii, fără nici o *lege* resturnă archierei cu quelle sânte și vandalisă biserice, în Dacia casele lui Dumneșeu eră venerate, monastirile eră nisce întăriri sau citadelle; Barbarii nu se putură appropiă de nici o Biserică.

Nici un rebel offensiv și de conquistă n'au făcut Români, ci tôte defensivo după instituțiunile și quererile Ecclesiei, tôte pentru *Lege și moșie*.

În Mediul evu, Dacia eră reputată în tótă Europa de disciplina ei ecclesiastică. Organizarea cœnobiilor și Monastirilor, organizarea civilă și militară în Dacia eră exemplare.

Ariosto que a stat în secolul XV, cîntînd cavalierii secolului VIII din imperiul lui Carol-magnu, când è vorba de eroi și heroine sație de alle lumii, spune quă veniă în monastirile Daciei și se închina devotîndu-se lui Domneșeu.

Dalinda per voto, e perchè molto sazia.

Era del mondo, a Dio volse la mente.

Monaca s'endò a render fin in Dazia¹⁾.

E si levò di Scozia immantamente.

(Orlando F. Canto VII sex 16).

¹⁾ Eră dejă de mult în Italia întroduse maniere și moduri te-

Este în usul poeților a descrie quând vorbescu de un que nuou și necunoscut. Aq̄i Ariosto è așa de r̄apede, vorbind de m̄nastirile din Dacia, c̄a și cum am vorb̄i noi de Passerea sau de Vifor̄ita. Par'quõ ar' fi đis: se dusse colo în Dacia unde sciți cu totii quõ christianismul și pietatea sunt de exemplu.

S'au tradus în adins âncõ din annul 1846 și s'au publicat în periodul VI al Currierului de Ambe sexe cântul IV, V, VI, și pînõ unde se aratã quõ Dalinda veni în m̄nastirile din Dacia.

XII

Centrul României și al Chrestinătății pure erã în partea Daciei dintre Carpați și Dunãre. Români mai depãrtați de aq̄est centru atât dincolo de Dunãre quãt și dincolo de Carpați se mai abãturõ cu timpul din principiile pure christiane și egalitare.

Unii imitând Byzanțiul, se încercarõ a formã un imperiu sau regat confederat Romano-bulgar; și absolutismul și hereditatea la quelle publice unde apare libertatea individualã pere.

Alții se încercarõ dincolo de Carpați, imitând Statele appusene a formã un regat confederat, și electiv al Ungro-Valachilor. Feodalismul aq̄i rãpiã votul dela partea quea mai mare, și dreptul de a vota îl da numai đișilor *nobili* sau *nemeși*.

Români dintre Carpați și Dunãre r̄emasserõ tot cu instituțiunile Ecclesiei primitive; nimicu de hereditar la dênșii, tôte demnitãțile erã alle Patriei și la dênsele se allegea foncționarii dupõ votul universal.

Am đis iarõ quõ la Romanii antichi communele compuse de colibe cã satele de astãđi alle nõstre se numiã *pagus*; prin ùrmare, sãteanul se numiã *pa-*

desci sau germane: de mult începuse a se scrie în maniera tedesã cu *z*; *nazione* în loc de *națione*, și *ce ci* latine a se pronunțã cã pe nemție; Așã se scrie *Dazia* Dația. Și apoi cu *sazia* nu rimã *Dacia*, ci *Dația*.

mus, păgân, quare apoi ajunse a însemna neomenos, barbar, crunt, feros. Romanii apoi que se chrestinară numai disseră păgâni țerranilor ci imperatorilor auguștilor Cesari, patricienilor, și sateliților lor; pentru quă aqueia eră în adevăr cruți, barbari, neomenoși și crunți că férele.

Mai târziu în Europa feodală, que se chrestinasse adică, în Galli mai virtos *pagus* se prefăcù în *pays*, și dela *villa*, se făcù vorba *village*, și țerranului gallu desprețuit de Franci rămase pînă astăzi a i se dicce *paysan*, adică păgân, grosolan și *vilain*.

S'ar fi făcut în România noastră pură christiană, o terribilă cruciată de ar' fi cutețat quine-va să dică țerranului *păgân*. Din contră, țerranul rămase pînă astăzi și sciù a'și conservă numele de chrestin. Daqua ciocoismul Dănescilor, și al lui Michaiu se sfortară a degradă numele de *Român* pînă a însemna *servu*, țerranul, spre a se rescumpără își conservă numele de *Chrestin*.

— Que vrei *Chrestine*? întrebă pe țerran și quel mai neomenos ciocoiu.

— S'au adunat ciocoi la Sfat, dicea adesea țerranii, quine mai scie que focu a mai căde pe bieții *Chrestini*!

Nu țerranii la noi fură arătați cu numele de păgâni, ci ciocoi, unde în Franța, țerranilor pînă astăzi le rămase numele de *paysani*, păgâni.

XIII

Singur Centru României țină instituțiunile Ecclesiei primitive, și aquești Români ajutară și pe quei'lalți, chreștini orthodoxi de a nu căde în păccate de absolutism.

Dintre toți popoli ortodoxi Români susținură Biserica Răsăritului (Incepem aqui a dicce Biserică, pentru quă în adevăr devenisse *basilică* adică lucru împărătescu) appărându-o cu brațul și cu sângele, și o

mântuiră de imperatori catholici în timpul lui Ioan Asan que învinse și uccise pe Baldovin, pentru quare Patriarchia îl supranumî Ioan *quel bun. Caloian*, și în memoria quăruia mai târziu toți Domnii României luă supranumele de Ioan că imperatorii *de Cesar*.

Românii după aqueasta se luptară în contra Ungurilor și Polonilor armați de Papi spre a da resbel ortodoxilor și ai perverti în chatholici (vezi Historia Românilor dela pagina 73 pînă la 98).

Quând apoi Byzantiul cădă sub Turci, quând totă lepra *evegenisilor* se turci qua tot să predomine, quând Albanesi, Bulgari, Bosniaci, Greci din Epiru și din insule se turciră pe jumătate, și Biserica Răsăritului abia sufferită, perdea din preună cu filii săi și mișlăcele de a se susține, atunci Românii începură cu donațiuni.

Iși lăssă Românii copiii în neavere, și moșiele lor le destină spre ținerea Bisericei ortodoxe. Par'quă ar' fi ăis: «luați, fraților, din averile noastre, din viitorul, din resuflarea copiilor și descendenților noștri, numai nu vă lăssați, susțineți-vă susținend Credința.

Și moșiele Românilor susținură Biserica Răsăritului de a nu deveni totă musulmană. Questia aqueasta o vom tractă airea, quăci a devenit gravă, pentru quă inemicii, au scrîntit'o de pe terrêmul ei adevărat și natural, și au făcut înadins a deveni o causă de *ură* fatale între Români și Grecii.

Aqui nu e questia de Români și de Greci, ci daqua averile moșiilor române este cu dreptul a le mîncă zarafii Armeni și Judani din Stambul, dinpreună cu Satrapii Turciei, qua să puiă și să țiiă quâte un călugăr phanariot vre un an sau șese luni în patriarhie. Părinții nostri aū offerit venituri spre a susține chrestinătatea, iar nu spre a îmbuibă pe inemicii chrestinătății nici spre a le înghiți trădătorii și tyrannii patriei.

Să lăssăm de astă dată aquestea, să intrăm în șirul narrațiunii noastre.

România, în quelle după urmă, deveni asylyl Chrestinilor de sub jugul Ianiciarilor, după cum antica Dacia devenisse asylyl tuturor Chrestinilor persecutați de Roma păgână și imperială.

Și nu încetò în tôte modurile și sub tôte puncturile de vedere România centrală de a ține instituțiunile Ecclesiei primitive ale Apostolilor, a crede, a practica, a se judica și a se guvernà după dênsele, trăind în Ecclessii sau republice confederate pînò la invasia Tătarilor.

XIV

Attunci Românii furò nevoiți a se retragge din tôte părțile și a se concentra în tările Carpaților; și allegând cu toții pe Duca de Almaș și de Făgăraș de campodux generalism, resistarò acolo cu victorie rempingând pe Barbari.

Deprinși apoi din antichitate a allegge adessea de căpitani și de campoduci din famillia bravilor Nigeri Bassarabi, deprinși de astă dată în curs de 14 anni, dela 1228 pînò la 1242 a se luptà sub commanda lui Rađu Negru, duca de Făgăraș, și temênduse de invasiuni nuoe alle Tătarilor, se decisserò cu toții a se întruni într'o disciplină permanentă, într'o speție de dictatură, qua să đicu așa, fără a abdicà nici o republică pînò la a castellului quellui mai micu (al quăruia schelatu este astăđi satul) drepturile salle.

Numele ânsê de dictator nu se putea sufferi, și pe aquella que alleserò spre a'l revesti cu suveranitatea națională întrégă a atâtor popoli, îl numirò *Domnu*. După cum numia și pe Mirele Ecclesiei *Domnul Chrestos*.¹⁾ Aquesta e un domnu que recunósce libertatea individuală a fiă-quăria, șiși a vërsat sângele pe cruce pentru dënse.

Și ast-fel remasserò tot domni toți succesorii lui

1) Quoci Măria Ta Dómne se đice, iar nu Măria Ta Domnule.

Radu-Negru que se alleserö în şir de cinci secoli, şi republicele confederate şi întrunite la un locu se numirö *domniate*, pentru quö peste cinci seculi tot cu lancea în pumn stetterö Românii şi avea necesitate de o speciă de dictatură evangelisată.

Domnului revestit cu suveranitatea naţională, i se dette titlu că la toţi suveranii Europei şi Byzantiului de *Μεγαλιότης* de *majestate*, de *Mărie*; ânsă *Măria Ta*, iar nu smorfuri, *Măria Vostră*.

Fiiilor Domnului li se detterö supranumele sau titlu, că la ai tutulor suveranilor Europei de *infanţi*, *coconi*¹⁾.

Se đisserö apoi quei impuşî dela Stambul *bei*, şi fiii lor *beizadele*;

Se đisserö apoi principî, adicö *archonţi* şi *Inăltîimi*;

Se đicu astă-đi, dupö gergul moldav *domnitori*; la aquesta nu strică vechiele nóstre instituţiuni, nici părinţii noştri, nici popoul român pînö astă-đi; quöci el tot *domnu* đice, tot cu *Măria Ta* se adressă; pentru popol, *princip* è una cu principul Zamfir, şi principiele sunt una cu smorfurile; pentru el quând aude *domnitor*, începe a crede quö va să đică *dormitor*.

XVI

Aşa se formarö doë mari *Domniate*, compuse din republice mai mari şi mai mice, din căpitănate, dintr'un Banat, sau comitat, din ducatele Linoiului şi Senescului, tóte confederate şi conservându'si drepturile din antichitate dupö primele instituţiuni chrestine.

Corrupënduse âncö de mai 'nainte limba populară şi amestecânduse cu vorbe slavone, ungare şi germane, castellelor âncö de mai 'nainte începuse a se đicce, dupö Germani, *burguri* dela *πόργος* (turnu); pentru quö castellele din preună cu bisericile lor erä

¹⁾ *Cocon παις*, *infante* va se đică. Aşa în limba Ecclesiei se traduce: *coconii* din Babylon; aşa la cununii se quere a se dá *coconi buni* şi pentru quei mari şi pentru đigani.

arriciate de turnuri; iar cetătenilor locuitori dintr'ênsele începuse a se dice *burgari* sau mai stricat *purgari* și castillanilor burgărabi¹⁾ și apoi mai stricat *pûrgalabi*.

Cu quât se împučinà din cauza invasiunilor castellele mici de pe câmpiele României, cu atâta se ardică altele mai mari și mai întărite la plaiuri pe munți și la Dunëre spre appërarea frontierelor, numite pûrgălabii mari. Așà se formarö, dupö purgălabia de Dâmbovița la Giurgiu, la Brăilla, la Galați, la Killia, la Focșani etc. cu Pûrgălabii sau castillanii lor.

La 1376 se vede o purgălăbie a Dîmboviței și comisul Dragomir, alles de purgălab, bate și uccide pe Nicoală Voivodul Transylvaniei, în resbelul que perdü Ludovicu regele Ungariei în contra Românilor sau a lui Vladislav I Basarab. Autori contimporani latiniști ai Ungurilor numescu pe Pûrgălabul Dragomir; Castillanul de Dâmbovița *Dragomir*²⁾.

Mai târđiu quând castellul devenind burg și burgurile abandonate începurö a peri din cauza invasiunii Barbarilor moderni, cà Tătari și Turci, remasserö numai locurile de semănătore, adicö *Satele*³⁾ și pe dênsele nu se mai construirö de quât colibe și bordeie, mai facile spre a fi reduse în cenușă la intrarea inemicilor.

Satele sau țerrinele împlinind locul burgurilor, capii satelor remasserö tot cu nume de Pûrgălabi, sau castillani, și locuitorii lor tot cu drepturile republicane și municipali de a'și allege singuri capii.

Nu se pöte crede quö vre un despot sau vre-o signorie de mediul evu au putut dà nisce asemenea drepturi burgurilor reduse în sate; ci din contra des-

¹⁾ Imitațiö pöte dupö *burgravi* sau burgrafi.

²⁾ Dupö Thurușius Șincai Tom. I, pag. 336.

³⁾ *Satum sata* în latinesce va să dică țerrine semănătore, holde. In cărțile vechi alle Bisericiei în rugele unde astăđi se dice «appe. ră păzesce, Dömnë, *holdële nöstre*» acolo se dice : appëră, Dömnë, *satele nöstre*.

poții după timpi, cum și quei cu tendințe oligarchice au tot rupt, rupt și deșirat din întregul drepturilor, pînă que remasse aquest schelet que ne arată forma corpului social întregă.

Nu scim daquă descoperirea originii și dreptului bîrgălabilor nu va avé disgratiata sôrtă a descoperirii vorbelor *clacă* și *Vecinătate* quare făcù pe quei din Moldova a schimbà *Vecinătatea* în *Boierescu*, și pe quei de aquí *claca* în *Kyrie*.

Quâti vor vedé quô vorba *purgalab* rechiamă republicele vechie, și quô pe săteni îi chiamă la votul universal, își vor punne tôte puterile a o françosi sau nemțoi sau muscali, qua să pôtă impunne pe Purgălab d'a dreptul, după cum au schimbat și numele subkirmuitorilor în prefecti, qua să ardice dreptul locuitorilor de a'i allege.

XVI

Dela Radu-Negru pînă la Mavrocordat, republicele fiind confederate în domniat din cauza resbellelor neconținute, Români se deprinseră dejă a'și sacrifică fiă-quare libertățile spre a 'și puté appèră și conserva existența națională.

Domnia electivă deveni de nevoie o dictatură, și se născù din cauza invasiunilor quând a Tătarilor quând a Turcilor, quând a Ungurilor, quând a Polonilor.

Votul universal ânsé se exercitò neconținut, și erà elementul vital al guvernământului ambelor domniate;

Cu tôte quô în paranthesse Moldavia, a quam festelit'o de multe ori, quând prin tendințe către catholicism și feudalism, quând prin veleități către absolutismu, quând prin allegeri de țigani și de vagabonți la Domnie, quând cu trădători cu Cantemir. N'avem ânsé a ne plânge de elementul pur român din Moldavia; aqueste calamități au provenit din cauza elementelor heterogene de Cumani, de Poloni, de Unguri,

de Phanarioti, de Armeni, de Judani de quari a fost și este plină Moldavia.

Domnul se allegea după votul universal, și era domnu alles legalmente numai când după systema federativă era recunoscut de toate județele que era autonome că toate cantónele Elveției.

Banul Craiovei sau al Severinului se allegea asemenea de quei din partea locului quari singuri era competiți.

Metropolitul și Episcopii se allegea asemenea de *sobóre*.

Județii Câmpu-lungului, Curții de Argeș, al Tîrgovistei și Roșilor de Vede se allegea de cetățenii respectivi.

Fonționarii administrațiunii pînă la subkîrmuitor, și ai Justiției era alleși.

Purgălabii și bătrânii satelor se alegeu pînă astăzi de sătenii respectivi.

Obsteasca sau generala adunare era compusă după votul universal, nu cum să represinte fiă-quare deputat atâtea mii de suflete, ci cum să represente toate stările și interesele societății.

Am ȃis *stări* și *interese*; pentru quă caste și clasi n'au cunoscut instituțiunile evangelice alle României; vorbele *caste* și *clasi* sau trepte, sunt rezultate sau alle plinei de smorfuri momitării, sau alle inoranței.

XVII

Dela Mavrocordat înquă, domnii numai fură alleși, ci impuși da dreptul sub nume de bei.

Daqua subt aquest regim de ianiciari ¹⁾ nu se mai exercitò votul, de quât numai prin sate la allegerea burgălabilor și prin urmare toți fonționari Statului fură impuși, dela Ban pînă la numiții *sapcii*, și ênsuși

¹⁾ Fiă-que phanariot numindu-se beiu, intră ca membru în vreună din ortallele ianicierilor și de aqueea i se da *cuca*.

Metropolitul și Episcopii și egumenii, cu aqueasta nu va se dîcă quô s'a desființat legea vechie, ci quô a fost numai suspendată.

Biserica apoi este aqui, e vie încă și stă în picioré; Canónele ei sunt încă în vigóre, este tot Biserică *synodică* și apostolică.

Și daqua spre exemplu Austria, după încorporația Transilvaniei cu imperiul seu, pentru cuvinte particulare alle salle, nu mai convocò dieta mai multe decimi de anni, Dieta Transilvaniei în fine quând veni timpul de a se convocà, tot după legea que existasse fu convocată.

Regimul phanarioților a fost un regim de usurpare; ânsé drepturile unei națiuni regenerate sunt neprescriptibili.

Și apoi quând merge quine-và pe o calle, și este nevoit a stă locului împedicat de împregiurări, daqua aquelle împedicări se ardică, nu își ia drumul de quât de unde stătusse. Ast-fel Românii împedicați în callea lor de 16 secolii, cu venirea lui Mavrocordat, astăzi își iau drumul de acolo de unde s'au fost arrestat or în ainte, or în lături, ori înapoi.

Ori-quâte s'au commis de la Mavrocordat înquà, și ênsuși Convenția neconvenționată cu Autonomia Românilor, pentru ori que Român adevărat sunt că *non-avenus*.

Proba mai pricepută de toți Românii este quô după evenimentul din nouou al pământenilor la thronul Patriei, sub Grigorie Ghica se numi un commitet în adins de boieri cunoscători de datinele Patriei și de drepturile ei din antichitate spre redacția unui proiect de regulament de reforme, que avea a se dà în debatterea unei adunării generale extraordinare de revisiô după vechiele datine.

Regulamentul se elaborò consultându-se documentele vechi și tradiția; și aquest regulament legiuesce după vechile datine și după luminele epoehei doê adunări generali: una ordinară de toți annii și alta

extraordinară pentru allegere de Domnu, pentru legiuri sau reforme radicali, pentru înmulțirea impositelor și a armatei etc.

Allegătorii deputaților aqwestor adunări erà țerra întregă, adică:

Proprietarii, Boierii, feciorii de Boier, Neguțătorii și meseriașii toți; și daqua și potcovarii, că țiganii își trimitea în adunare pe Starostea lor alles de dênșii mai este presupus quô Sătenii nu erà chieმაți în aqvel Regulament făcut de Români spre a'și allege și trimite reprezentantii lor?

Regulamentul ânsă, de și început și elaborat în domnirea lui Grigorie Ghica, s'a terminat ânsă în timpul ocupațiunii și influinței baionettelor russe, și sub presidența, în aqvel comitet cum și în prima generală adunare, a consolului rus Minzanki.

Rușii dar nu puturô tolerà a se recunôsce Sătenilor dreptul de a votă; quôci la dênșii Sătenii erà sclavi, și ai noștri, că votatorî ar' fi fost un scandal la o întêmplare de incorporațiô a Domniatelor cu Russia. — Sătenii români darô, furô dați afarô din Ecclesia lui Christu de orthodoxa Russie!

XVIII

Annul ânsă 1836 sau Adunarea generală din annul aquella protestô în contra tutulor quellor împênate și impuse în Regulament de baionettele russe.

Annul 1848 protestô în contra Regulamentului întregu, și chieმა pe tot Românul competent la votul universal, quare fu proclamat în numele vechielor și neprescriptibilor instituțiuni.

Quei contrarii votului universal furô desemnați de Filii ai Pëccatului.

Contrarie ânsă îi sunt amêndoă câmpurile que s'au vëdut mai sus: și Tyrannia cu Oligarchia d'o parte, și Anarchia cu Ochlocrația de alta.

Se speriarô atunci fiii Pëccatului din tôte părțile,

și quând după toate sfortările vane veni timpul de un *sobor* după vechiele datine, făcure a'l numi *Divan ad hoc* (pentru tréba aea a lor, de porunceală) și mai făcure a se convoca cá nici o dată printr'un firman, și a se aduná în batjocura tutulor adunárilor spre a vota patru *punturi*, unul de quát altul mai păcátos, dictate de din afaró cá urările lui Păcalá. (vedí Votulu universal pag. 11 — 23.)

Nici un deputat din quei veníți spre a representá pe țerrani nu fu întrebat a spunne pësurile Sătenilor: toți vota din *prunca* demagogilor quelle patru *punturi* que nu le pricepea. Păcáliró țerra și pe bieti Săteni, după cum 'și au pus în capu să'i mai păcáléscá acum o dată și bine tot printr'o adunare de porunceală și prin Resvotul universal.

Qua să fiá mai siguri de reușită fii Pécátului allergáre apoi la Paris, unde subt insinuațiunile unui Mephistofeles trimis în adins dela Nord, făcure a se împená Convenția cu atâtea contradicțiuni.

Vechiele nóstre tractate cu Turcia sunt recunoscute în Convențió, Autonomia nóstrá é recunoscutá asemenea, și apoi autonomia tótá é violatá prin impunerea ênsuși a quellei Convențiuni! Și dá unde prin Regulament, numai Sătenii erá excluși de la vot, Convenția exclusse și Intelligința și tótá Experiința, chiemând la vot numai pe proprietari, qua sa póta ast-fel introduce cá nici o dată în adunári și pe Veneticii.

Prin venetici astă-đi Russia ajunse qua garanția quellor l'alte Puteri să fiá numai o vorbá, și politica ei numai să dicteđe în toate ministerele que se succedáre dela 1859 înquá.

Și de unde dela străini, fu exclusá tótá intelligința și experiința dela vot, ministerele succesive cu cimetrii lor făcure cá nici clerul să nu mai fiá representat în Adunare.

Cum móre quâte un Metropolit și Episcop, în adins nu se mai allege altul, ci se numesce da dreptul quâte un *locoténent* din quari unora le place a li se đice

mai bine *locoțiitor*! — Aquestia n'au drept de a veni în Adunare, și Metropolitul rămând singur, Clerul ajunsse a fi despuiat de tóte drepturile salle neprescriptibili.

Synódele au dat drepturi și datorii Clerului; synódele numai i le póte luà.

XIX

Apoi după o representațiö a națiunii atât de ruptă și sfîsiată cã cămașa lui Christu, venirö și quei cu dreptul *păgân* din Paris, și toți maimuțarii; și adunarea generală o numirö *Cameră*, fără scirea nici a lui Dumneđeu nici a Convențiunii (qua să nu dîcu a Dracului), o numirö, *Cameră* qua s'o póta deschide și închide ori-quând voiescu quei quari țin chieile.¹⁾

Adunarea generală presupune ómeni que representă *generalitatea* adicö tóte stările; Camera presupune *păreși*. Se tem machinațiunile străine și tyranscii din întru de *ómeni*, și le vine mai neted cu *păreși*.

Phanarioților nu le-a plesnit aqueasta prin cap, și ar fi dis *aferim* quellui que ar fi inventat'o; quöci 'iar fi scutit de sforturile que 'și au dat de a suspende pe atâția anni adunările.

La Phanarioți Adunarea erà adunare; și quând după capriciu o convocà quâte o dată stropiată, erà spre a delibera, iar nu cu aquellași *pitak* să chieme și să dea ómenii afarö.

— De que ne-ai chieimat Măria Ta?

— V'am chieimat qua să vë dau cu siktir afarö!

Mai batjocură de quât aqueasta nu s'a mai audit în annalele Romaniei.

¹⁾ Aquí Heliade face allusiă la 185), quând D. Ioan Ghica fiind Prim Ministru subț Cuza, a deschis și a închis în aqueși di Adunarea. O asemenea disolvare e ne mai pomenită în analele Parlamentare! Fără nici un conflictu cu Guvernul să se disolve o Adunare! Aqueasta este fapta unui despot éró nu a unui om liberal cum se pretindia D. I. Ghica.

— Guvernu Constituțional este ȃicu unii; așã sunt guvernele Constituționali.

— Dar unde vã este, pentru Dumnezeu! Constituția eșitã din rerunchii Autonomiei naționali? — ȃiceți mãi bine guvernu Convențional, adicã de *tocmãlã* sau de *poruncelã*; pentru quã, de nu'i veți dã înțellesul litteral qua sã însemnețe *de tocmãlã*, atunci guvernu convențional sciți quã va sã ȃicã guvernu de terrorismu, que ni se preparã prin Resvot, și al quãruia semnal, se dette prin uciderea lui Catargiu.

Ș'apoi, acolo unde sunt guverne constituționali, capul Statului este eșit dintr'o dynastiã que are suveranitatea de moștenire, iar nu è alles, și revestit cu suveranitatea Națiunii, Numai vã bateți dar jocu de mandatarii Națiunii, numindui pãreți sau camerã, fãrã a vã întemeiã pe nici o lege de quãt pe fãrã de legea vãstrã.

1863.

INSTITUȚIUNILE ROMÂNIEI

PARTEA II

OBJECTIUNI ȘI CONCLUSIO

I

Aquestea sunt Instituțiunile din antichitate ale României:

I. Dela Trajan pînă la Aurelian Dacia è provincia romană și se guvernă după legile și instituțiunile Imperiului roman.

II. Dela Aurelian pînă la al X-lea secol, Dacia este autonomă și chrestină: organizată după instituțiunile Ecclesiei primitive, se constituie și continuă a se guvernă în ecclesii sau democrații chrestine autonome fiă-quare, și confederate. Codicele lor civil este Pentateucul; nimicu pînă aici, nu suffer elle din alle paganismului.

III. Dela al X-lea secol pînă la al XIII-lea, ecclesie sau democrațiile confederate începu a se întruni și a formă căpitanate sau județe, apoi bănate sau comitate, apoi ducate două în centru și vre o șapte peste Carpați, apoi două regate: unul peste Dunăre al Romano-Bulgarilor despoticu, și altul peste Carpați al Ungro-Valachilor feudal.

IV. Dela al XIII-lea secul sau dela Radu-Negru pînă la Dan, adică pînă la 1382, Romania centrale constituită în Domnie se compune sau se împarte după modul Palestinei în douăsprezece democrații chrestine sau *judete* autonome. Aquestea confederate sub un Domnu, stau neatînse încă de eresii alle Absolutismului și Feudalității. — Domniile guvernă după instituțiunile pure alle Ecclesiei. Nația possede deplina suveranitate; și de aqueea pôte nu se vede pînă la Mircea nici un chrisobul în numele sau din partea Domnului.

V. Dela 1382, dela Dan I, se intruce cu Minorității alluat catholice, tendințe către absolutismu și feudalismu; capii țerei se despart în *boeri* și *ciocoi*. Dănescii se sfortă a intruce doctrine străine, păgânismul feudal și papal; Mircescii susțin datinele Patriei și libertățile Popolului, devenind victime ciocoilor que eră instrumentele propagandei. Crușimile Dănescilor sau Ciocoilor provocu appărarea patrioților que se dicu Mircesci, și vendicta lor sau appărarea lor se incarnă sau se personifică în Vlad V.

VI. Dănescii prin cümetriile lor Corvinii renegați și prin Stephan al Moldaviei resternă pe Vlad V și cu densusul împreună și speranțele patrioților liberali, și facu a se înmulți Cioeismul și tendințele către feudalitate pînă la Michaiu Bătăiosul.

VII. Michaiu la 1598 legitimă păccatele feudali, și reducând pe *Români* în *servi*, lassă țerra fără defensori pe mână de mercenarii. Instituțiunile Ecclesiei, fără a fi desființate, sunt împenate cu principe străine. — Michaiu heroul și idolul Ciocoilor, este pentru aqueasta abandonat de restul Boierilor. *Pravila* lu Matheiu Bassarab află majoritate în ciocoi, și introduce din dreptul păgân sau roman quâte legitimă drepturi feudali. — Epoca aqueasta prepară epoca Phanarioților; pentru quă toți Ciocoi querea Domni străini.

VIII. Dela Mavrocordat pînă la Grigoriu Ghica 1822 dictatură de bei străini în quari Ciocoi au câmp des-

chis de intrige și de impilare. Pravila lui Caragea uită cu totul dreptul mosaicu și chrestin, și introducând dreptul roman, feodalismul face din *clacă* o datorie.

IX. Dela Grigoriu Ghica pînă astăzi principiul Libertății sau al Ecclesiei primitive ia putere prin regenerația și cultura limbei, și neconținut este în luptă cu al Absolutismului sau catholicismului. Incarnația Boierismului sau a heroismului primitiv batte cu vigoare Ciocoismul nou.

II

În atâtea prefaceri, împregiurări și calamități de 17 secolii tot ce rămâne constant și ca inherent cu natura Românilor, tot ce traversează și predomină că un fir roșu și neîntrerupt este forma instituțiilor noastre, forma unei Ecclesii sau democrației compuse din mai multe democrații ce sunt județele și satele și cǎnobiile.

Numele de *burgălab* demonstrează ce a fost și ce se cuvine a fi Satul; numele de Județu demonstrează ce a fost și ce se cuvine a fi ținutul sau districtul. Județul a fostu un jude suprem ce reprezintă autonomia ținutului.

Numele de Domnu *Κόμης* demonstrează ce a fost și ce se cuvine a fi capul Statului, altes și recunoscut de toate județele.

Kyriarchia Metropolitului și Episcopilor demonstrează confederația. Ecclesiei din ecclesii mai mici toate autocephale și dǎmne. — Pentru quǎ Kyriarchu va să dǎcă archi-domnu, sau Domnul domnilor suffletesci.

Thronul, unde residă suveranitatea Națiunii, a Ecclesiei sau a societății întregi este încă al Națiunii; nu s'a înstrăinat încă, n'a devenit proprietatea nici unei dinastii sau familie.

Țerra se dǎcă încă tot *Țerra Românească* adică a Românilor; n'a devenit încă appanagiul său moșie de moștenire a nici unei familii, qua s'o pǎtă apoi

închină Czarului sau Kaiserului vre un Khan-Tătar cum fù închinată Crimeea, Ungaria și Polonia.

Domnul este încă electiv; suveranitatea nu è avere a lui, ci a Națiunii que îl revestă cu dënса.

Capii Bisericei, revestiți cu kyriachia clerului, n'au făcut încă pact cu nici un Cesar, în bisericile nôstre nu s'a *pomenit* nici un Sultan, nici un Czar, nici un Kaiser. De se *pomenesce* Domnul, se *pomenesce* Nația, fiind alles de dënса.

Canónele Ecclesiei sunt încă în vigóre. Prelații nostri se dicu încă tot kyriarchi; Mitropolitul este încă tot president din drept al corpului legislativ, și de li s'au usurpat drepturile în dillele nôstre, protestăm în numele canónelor. Din usurparea drepturilor kyriarchilor s'a încurcat și s'a compromis questia monastirilor, skrîntinduse din tãrrêmul ei religios pe tãrrêmul diplomaticu.

Monastirile și satele încă n'au perdut dreptul de ași allege capii respectivi.

Póte, să fiã hidos aquest schelet cã tóte scheletele; este ânsö schelet de Christianism adevërat și primitiv, iar nu de papismu.

Daqua veni peste noi o Convențiö, aqueasta nu è constituțiö difinitivã și naționalã, ci o învoire provisorã, un punct de plecare pe callea Autonomiei recunoscutã de ênsuși aqueastã Convențiö.

De n'ar fi Convenția un punct de plecare pe callea Autonomiei de a ne da noi ênsine Constituția, atunci Convenția ar fi în contradicțiö cu sine, și qua să o respectãm, a cãtat a se respectã mai ântêiu singurã; daqua ne recunósce Autonomia, n'ar fi putut să ne viole ênsuși aqueastã Autonomie, împuindu-se pe sine cã o lege difinitivã și perpetuã.

Putem darö, plecând dela Convențiö să o prefacem, în virtutea Autonomiei, articol cu articol dupö datinele Națiunii și dupö adeveratele necessități que le presentã împregiurãrile și seculul.

Quãt pentru Domnu, fiã unul, fiã doi în ambele

Domniate, în persóna lui se adună drepturile întregi ab antiquo alle ambelor domniate, iar nu sfișierea lor, sacrificarea lor, batjocura lor.

Și fiind quô în seculul XIX numai sunt împregiurările din mediul evu de a stă căllare cu lancea și sabia în pumnu, Domnul nu'și mai pôte arrogà nimicu de dictatorial. Nația revine în starea sa normale compusă din ecclesii sau democrații chrestine confederate, dupô cum este Elveția și Statele-Unite din America.

Unirea este starea nóstră normală, iar nu Unitatea. (Veđi articolul Unire și Unitate.)

Meritul Românilor este quô au devanțat pe Elveți și pe Englesii din America cu atâția seculi, constituindu-se âncô din al doilea secul în Ecclesii sau democrații federative, dupô spiritul adevăratului Christianismu.

Europa, în instituțiunile que se atting de Libertate, Egalitate și Fraternitate, în quelle que se atting de înfrățirea și solidaritate Popolilor, n'a ajuns âncô pe primii nostri străbuni.

Ar fi dar conservatori anticelor nóstre instituțiuni și curățitori ai lor de tot que s'a introdus de heterogen și parasit; a fi împlinitori Legii dupô progresele adevărate alle seculului, iar nu destructori; aqueasta va să dîcă *adevêrat progres*, și cu aqueastă profesiô de credință tótă Europa ne pôte sufferi și ne întinde mâna spre a ne conservà, dupô cum suffere și conservă și pe Elveția.

Englitera que este una din Puterile garante și quare pôte mult, nimicu nu respectă pînô la venerațiô că pe popoli și guvernele que își conservă și își amelioră vechiele instituțiuni fiă monarchice, fiă democratice. — Inovațiunile n'adducu de quât dificultăți și neînvoiri între vecinii de din afarô, și obstacole și peiri în întru.

III

Toți se mișcă în numele Patriotismului, quei mai mulți de bună credință, și unii cu precugetare de a amăgi Popolul sub masca aquestui simțiment.

Patriotismul ânsă este un amor că și amorul filial; și precum fiu e dator ași amă și respectă mama și ênșiși cu defectele ei, asemenea și un adevărat patriot este dator ași amă și respectă Patria și ênsuși cu defectele ei.

Patria ânsă este un object moral, și cu Patrie întellegem instituțiunile Țării, drepturile ei publice, datinele ei, Religia ei, limba ei, bărbații ei eminenti și devotați, historia ei. N'are omul patrie daqua n'are drepturi în țerra unde s'a născut, daqua aquea țerră n'are instituțiuni sau daqua el n'are suveniri pietóse în aquea țerră, afecțiuni și admirațiuni pentru trecutul ei, pentru bărbații ei.

Unde dar este patriotismul aquellora que limba patriei n'au vrut s'o studie, que historia Patriei nu vor s'o cunóscă, quăror datinele ei îi sunt urrite, quari instituțiunile ei au pregetat à le studià și se ducu spre a se îndoctrina în drepturi păgâne, și quari tot d'auna, spre a se distinge adicó, s'au făcut momițele și instrumentele quând alle Phanarioților, quând alle Muscalilor, quând alle Nemților; quari se lépədə de religia părinților lor și se unescu cu papismul, și quari acum nimicu nu le miróse bine de nu va fi françosescu?

'Mi au fost și îmi sunt scumpe și sacre alle Patriei, și de aqueea am studiat fără ajutorul nimului limba ei, historia ei; de aqueea Religia ei, 'mi-a fost sacră și sântă, de aqueea instituțiunile ei au făcut deliciurile vieței melle. Eu nimicu cum am mai đis n'am inventat, nimicu n'am imitat dela străini, nici o înnovație n'am voit să introduc; tóte quâte am spus le am aflat, pentru quó au existat de sine. Meritul meu, — de va fi un merit — este iar cum am mai đis, quó

am deschis ochii, m'am uitat, am vădut, m'am încântat, și am cădut în genuchi.

Mi așu fi adorat instituțiunile Patriei și ênsuși de ar fi avut defecte, și cu atâta mai vîrtos sunt adoratorul lor, quând mă conving quô tôte au fost divine într'ênsele, pentru quô au fost instituțiunile Ecslesiei primitive.

De am sacrificat pînă la 1848 și timp și repaos, de am sacrificat la 1848 și de atunci pînă astăzi și avere adunată cu sudori, și libertate în unspre-dece ani, și viitorul copiilor, de sunt dela 1859 pus la index și în atâtea focuri convergenți, este numai și numai pentru quô 'mi au fost scumpe aqueste instituțiuni și m'am determinat a mai sacrifică pînă voiu trăi tot, numai qua să pot face a le vedé Europa întrégă și mai vîrtos compatrioții mei așa de pure și de divine după cum le am vădut eu, și a se convinge quô numai callea lor ne pôte mântui.

N'am imitat nimicu la 1848, ci am făcut să domine numai spiritul vechilor năstre instituțiuni în quelle 22 de articole alle Constituțiunii adevărât naționali.

Adorația aquestor instituțiuni m'a făcut a fi nu moderat sau încropit, nu cum se dice de *just milieu*, ci tot d'auna cu quea mai mare ardore și curagiu a mă punne între atâtea focuri convergenți:

Intre al Tyranniei și al Anarchiei;

Intre al Bigoteriei și al Atheiei;

Intre al Pedantismului și al Innoranței.

Și astăzi mă asvêrl cu aqueeasi ardore între alte patru focuri convergenți.

Intre al Tyraniei și Oligarchiei de o parte și între al Anarchiei și Ochlocrației de alta.

Sórta mea va fi sórta que va avé și Votul universal din preună cu vechiele năstre Instituțiuni, or uccis de quâte patru focuri, or triumphător cu Nația întrégă, cu Instituțiunile ei și cu adevăratul Vot Universal.

IV

— Que atâta fanatismu, îmi dîsse într'o dî un cunoscut, pentru aqueste instituțiuni învechite și uitate? Cu que ne-am folosit dela dênsele? Nu veđi quô Europa que nu s'a organizat după instituțiunile sau utopiele Ecclesiei primitive unde a ajuns? — Mai lassă-le; cată să mergem și noi înainte cu seculul.

— Pînă să'ți respund, îi dîsseiu despre folósele que ne-au addus Instituțiunile părinților noștri, te întrebu mai ântêiu să'mi spui Domnia tă:

Cu que s'au folosit imperiul roman dela Appus, și imperiul Byzantin quô nu s'au organizat amêndoă după instituțiunile sau spiritul Ecclesiei primitive, după que se chrestinară, ci remâind în legile păgânătăii, au pervertit Ecclesia?

Cădură unul în mâinile Barbarilor și altul în mâinile Turcilor; pentru quô în locu de a uni individ cu individ, și cetate cu cetate, și popul cu popul, și națiō cu națiō după spiritul federativ al Ecclesiei, în locu de a se curăți și reformă după castitatea și moravurile pure alle primilor Chrestini, se întinară și mai mult în spurcările și vanitățile și neomeniile păgânismului pervertind pe Chrestini.

Cu que s'a folosit regatul Romano-bulgar quô imitō Byzanțiul și nu se constituî după spiritul și speranțele Ecclesiei primitive?

Cu que s'a folosit regatul Ungro-valachilor, quô imitō Statele Appusului catholice și feudale și se făcū organ Papilor spre a extermină Orthodoxyia Românilor noștri? (Veđi resbellele Ungarici în contra Romanilor dela Radu Negru pînă la Vlad V).

Cu que s'a folosit regatul Poloniei în catholicismul și feudalismul său, și cu resbellele que dette Romanilor tot însufflat de antichristianismul papal?

Cu que s'a folosit Germania întrégă pînă stette suppusă orbesce Papismului? — Protestația singură o

pusse pe callea libertăților și a progresului, și când protestarō bărbații ei quei mari, quari după rugu, quari victorioși, protestarō în numele Legii noastre, a Ecclesiei primitive.

Cu que s'a folosit Engliterra pînă se guvernò după doctrinele absolutismului catholiceu?

Cu que s'a folosit Franța. în instituțiunile ei catholice și feudale? Progresul și folósele Franței începu dela Revoluția quea mare, quare nu fù de quāt o protestațiō furiosă în contra catholicismului, în contra drepturilor de nascere antichristiane, și tóte le distruse în numele Libertății, Egalității și Fraternității Ecclesiei primitive, tóte le distrusse qua să ajungă la legile noastre unde n'a ajuns încă.

N'a ajuns încă Franța la instituțiunile părinților noștri, pentru quō o dată cu Revoluția quea mare începù și reacția: Proclamând Republica, imitò republica păgână, cu datinele și nomenclatura ei, stabilì în terróre republica unitară, în locu de republica federativă înapoind cu 17 secolì înapoi: callea republicei păgâne cãtă s'o ducă la imperiu.

Cu que s'a folosit Italia pînă que stette suppusă orbesce Papismului?

Despre Spania și Portugalia nuți mai vorbescu: le sciți quāt de catholice sunt și de aqueea stau locului staționare.

De a înaintat Europa, a împins'o Timpul, iar nu instituțiunile ei vechie și antichristiane que mi le laudi. Și când a împins'o Timpul, și și-a deschis ochii, Valdesii, Albigenii, Abelardii, Iónni Huși, Lutherii etc. au făcut'o să vedă frumosul și divinul instituțiilor Ecclesiei primitive que dumneata le numesci utopii; și acolo spre aquelle instituțiuni a plecat Europa dela Luther înquã, și nu se va arresta de quāt după que va ajunge acolo. Acolo va mai resufflã din callea sa penibile, spre ași luã drumul înainte pe o calle mai puțin spinósă.

De a înaintat iar Europa, este quō acolo, după

împregiurări, aglomerațiunile de popoli homogeni s'au făcut mai mari; și materialmente vorbind, timpul mult și brațe multe operă cu mult mai mult de quât timp puçin și braçe puçine.

Impregiurările nôstre au fost cu totul altele: ne-am depărtat de popolii de familie sau stirpe romană; am ramas isolați și puçini, încongiurați de vecini tari. Nu se vede în historia nôstră de patru seculi înquã să fi avut 30 de anni de repaos; și timp puçin și braçe puçine nu pot firesce producce quât timpul mult și braçele multe.

Remâind dar puçini și încongiurați de vecini tari, quari putea în adevăr să ne strivescă sau să ne înghițã, acum îmi vine rëndul a'ți respunde în que ne au folosit instituțiunile părinților notșri sau alle Ecclesiei primitive.

Ne-au folosit quõ legându-ne dela început, iar o mai repet, om cu om, și communitate cu communitate, și județu cu județ, sau Ecclesie cu Ecclesie în confederațiõ sau unire strînsă, ne-au conservat dela Aurelian pînõ la Radu Negru de n'am devenit pradã Barbarilor, mult mai numeroși de quât noi, ci am chrestinat pe Barbari. (Pe Gothi, pe Bulgari, pe Unguri. Veđi historia Romanilor).

Ne-au folosit quõ dela formarea Domniatelor n'am cãdut în mâinile Turcilor cã Byzarțul; quõ n'am devenit pašalikuri cã regatul Romano-bulgar, cã Epirul, Serbia și Bosnia;

Ne-au folosit quõ contra resbellelor que ne dà Turcii pe de o parte și Papismul de alta prin Unguri și Poloni, cum am resistat în contra unora, am scãpat și de veleitățile altora;

Ne-au folosit quõ ne-au ferit de *sãnte Barthelemy* cã în França, de inquisițiuni cã în Spania și Italia;

Causa quõ existãm pînõ astãđi nu este quõ am fost tari și numeroși și quõ vecinii noștri au fost puçini și debili, ci pentru quõ instituțiunile ne-au întãrit cu *unirea* și ne-au ferit de *unitate*.

Ast-fel quând malatii tari și dese atacând un individ, el tot resistă și se conservă, să miră quine-va de constituția corpului lui; și tot astfel, după atâtea invasiuni și atacuri de Barbari, după atâtea calamități publice de 17 seculi, după atâtea intrige tortuoase de din afară, quând vede quine-va quă România centrale tot a putut resistă și a se conservă încă, cată a se miră de constituția corpului ei soțial; Instituțiunile părinților noștri, Domnule, ne-au mântuit, și ne-au conservat pînă le am conservat și noi pure;

Spiritul de solidaritate între individe și de confederațiō între cetăți și județe 'l-a paralisat, 'l-a desființat Michaiu Bătăiosul, emule fatal al Dănescilor și Corvinilor.

Domnia apoi electivă ne-a mântuit de a ne încorporă cā State mice nici cu Turcia, nici cu Ungaria și apoi cu Austria, nici cu Polonia și apoi cu Russia.

De am fi avut Domnie ereditară în contra spiritului Ecclesiei, de mult s'ar fi dus de țerrele noastre, quōci cu aquellași Domnu pe viață, și cu aqueeași familie domnitōre s'ar fi încuibat, cā în tōte Statele mice și s'ar fi înrădăcinat aqueeași politică de din afară.

O Domnie hereditară s'ar fi încuscrit și s'ar fi aglomerat cā Statele mici din pregiurul Austriei. Nehereditatea la thron, și Religia pură chrestină a Reseritului, ne-a ferit a nu ne încorporă nici cu Turcia nici cu Statele Appusului.

Quând Turcia se credea dela Mircea înquă quă are în țerrele noastre de Domnu un om devotat politicei salle și se simțiă dejă în pređioa de a face din Domniate pasalikuri, spiritul instituțiunilor noastre que trecusse în învăturile și datinele Românilor, făcea să se allégă alt Domnu quare schimbând politica predecesorului său, mântuiă țerra de veleitățile Turciei.

Quând apoi aquest successor, continuă indelung o politică ungurească, sau polonesă, schimbându-se domnul se *primenea* politica; nici o politică n'ajungea să prindă redăcină și să se împuță buniōră.

Românul, că tot omul este curat quând se *primenesce* și primenindu-ne de Domni și de familie domnitore, ne-ammu conservat curați.

Dela un timp înquã ține quam de mult în țerrile nôstre o politică exclusiv rusească. Dela 1848 înquã și mai virtos dela 1859, se vede în tôte guvernele successive quõ que voiesce Russia aqueea se face în țerrile nôstre, și numele *Neutralitatea* a ajuns nu o litteră mörtă, ci o mască.

Cată să ne *primenim* daqua vrei să 'naintăm cu seculul, Domnule, terminaiu cu aquel convorbitor, cată să ne primenim, quõci alt-fel, ne împuțim de tot și înapoiem în timpii Crimeei independente pentru quãtva qua s'o închine apoi Tatar-Khan Russiei.

Și nu putem veni în starea normale dupõ datinele și deprinderile Românilor de 17 secol; nu vommu putea 'naintă cu seculul de quãt daqua vommu legiui din nouu și definitiv allegerea Domnului din cinci în cinci anni. (Veđi justificația Constituțiunii dela 1848, typărită la Paris, și articolul Unirea și Unitatea.)

V

La aqueastă idee de a se schimbă Domnul din cinci în cinci anni, interlocutorul meu sări în sus, și strigò: que vrei Domnule? Republică? și schimbare de Domni la fiă-quare cinci anni? Să ne ferească Dumneđeu!

Pregetaiu de a'l converti; pentru quõ missia mea, că și a primilor chrestini, nu este de a converti ómenii la Republică. Eu facu historie; arăt instituțiunile nôstre dela Aurelian pînõ astăđi. Eu nu introduc doctrine nuoë într'un guvern monarchicu și ereditar. Acolo fiă că la ei, și la noi fiă că la noi.

Dela Radu-Negru pînõ astăđi n'am avut ereditate nici Domniă, nici rangurile hierarchiei. De n'a fost bine în aquești șese seculi, causa n'a fost instituțiunile țerreii aquellea ne-au conservat cum am đis, causa

a fost evenimentele, vecinătățile și durata Domnilor mai mult de cinci ani la Domniă, evenimente que au fost ca nisce malații.

În seculii dela Aurelian pînă la Radu-Negru, în timpii quând nu există dictatura domnială, harmonia christiană ne-a ferit de tôte rellele. Se pôte vedé și din micul manuscript que ni s'a conservat dela Kilnău, Cancelierul lui Dragos ¹⁾ quât de bine și de tari s'au ținut Românii în interval de dece secolii apropo. În aquest interval tôte dregătoriele se allegea prin vot universal la fiă-quare cinci ani.

Scopul meu de astă dată nu este de a îndoctrina ômenii, ci de a narra și a arrată cu degetul fapte.

Apoi daqua astăzi corpul social se sbucină și muge, daqua Nația geme de durerile și plagele salle que 'i-au venit mai mult de din afară, la aspectul aquestui mare amalat în agonie cuteđu a dicce atâtor medici ciarlatani politici que sau adunat împregiurul lui și vor, că și medicii lui Molière, mai bine să móră amalatul tinênd regula systemei lor, de quât să se scôle călcând regula.

— Domnilor, le dicu și eu, pînă să'i applicați remediul, luați în considerațiō și viața și datinele și deprinderile lui de 17 secolii ; nu'l scôteți răpede din elementul lui vital; dați'i medicamente dupō constituția și natura lui.

Interlocutorul meu erà, cum se vede quei que la Divanul ad-hoc au querut principe străin, sau din quei que se mulțumescu astăzi cu un principe... nu Zamfirci ereditar și adică pământean.

Se mulțumescu Dumnealor așa ; de que ânsă Puterile garante nu le-au dat nici una nici alta ? Se pôte crede ôre quō principele străin erà să fie vre-o fericire mare pentru Români, și Puterile garante de mare invidie sau rēutate nu le-a iertat să se bucure de a-

¹⁾ A quărui publicare, pe lângă alte multe suntem datori D-lui G. Asaki.

queastă fericire ? sau quõ principele străin, prevădându-se quõ ar fi o mare calamitate, Puterile, din marea lor misericordie, 'i-au ferit de răul în quare Românii cù ochii închiși allergau a se derîpà ?

Nici una nici alta ; ci dupõ cum am audît'o dela un mare om de Stat și mult voitor de bine Românilor, cauza a fost și este quõ Europa întrégă, dupõ cum n'ar ajuta nici sufferi astădi qua Belgia sau alt Stat monarchicu să deviiã Republică, tot asemenea n'ar ajuta nici sufferi qua Elveția să se transforme în regat sau în ochlocrația.

Și una și alta ar' fi o inovațiõ, și guvernelor conservative nu le placu inovațiunile. Demagogi și intriganții dela Divanul ad-hoc au querut inovațiuni, iar nu ameliorațiuni în speția lor de guvernãmõt ; nici asigurarea drepturilor ab antico nu se coprindea în aquelle pëccãtõse de patru puncturi.

În locu de a quere santificarea sau respectarea tratatelor nôstre în quare se coprinde :

I. Integritatea teritoriului, que n'a avut drept Turcia a'l înstreinã, cã Bucovina și Bassarabia.

II. Dreptul de a încheiã tractate, și de a declarã resbel ;

III. Dreptul de a batte monettã ;

IV. Dreptul de a'și allege Domnii din pãmënteni ;

V. Dreptul autonomiei de a'și da Românii singuri legi ; (iar nu datorìa de a accepe Convențiuni impuse).

Demagogii și intriganții din contra făcurõ masele a abdicã la quelle de sus patru mari drepturi, a se legitimã prin pact european usurparea Bassarabiei și a Bucovinei, și a quere numai autonomia, cu o inovațiõ de principe străin ! — Nu placu cabinetelor Europei inovațiunile, quõcã interesele Puterilor, nefînd tot aquellea, prin inovațiuni se ardicã neînvoiri și difficultãti.

Voiti îndreptãri, Românilor ? Nu vë schimbați numele nici modul guvernului, ci schimbați-vë, ameliorați-vë voi ênși-vë, deschideți-vë ochii quãnd vë allegeți Domni.

În Elveția și Statele-Unite se schimbă Domniile sau
presidenții la fiă-quare cinci ani, și însuși pentru
aqueasta este armonie și bine. Durata Domniilor pe
mai mulți ani, adduce lumea în disperatiō, pe ambi-
țioși la intrige mari, și pe nemulțumiți la complete.
(Veți Explicația constituțiunii de la 1848).

VI

Am dis quō missia mea că și a primilor chreștini nu
este de a îndoctrina pe nimini nici de a'l converti
spre Republică.

Republica și democrația îmi rechiamă pe alle Spar-
tei, Athenei, Romei, Veneției etc. N'am nici o ten-
dință către păgânism, și de aqueea nu'mi place nici
despotismul unuia nici al mai multora.

Am trăit ânsă și trăim în ecclesii confederate în
doē Domniate: Domnia are thron, a avut corōnă și
sceptru. Republica n'are aqueste semne, și Domnia cu
thronul și corōna au fost și sunt alle Națiunii, iar nu
alle unei famillie. Sunt gelos de suveranitatea Națiunii.
Aqueasta è legea și relegea părinților noștri și a mea.
Cui îi place a se lepēdă de legea părinților săi, nu'i
voiu dicce eu renegat, ci posteritatea va decide.

Că historicu am arătat quō numai instituțiunile Ec-
clesiei primitive ne-au conservat prin atâția secolii și
prin atâtea nevoi de am existat pînō astăzi că popoli
autonomi, și quō tot d'auna inovațiunile și momiță-
riile dela străini ne-au făcut a perde multe.

Cată ânsă a dicce que-va și despre împregiurările
que au contribuit în timpii quei mai grei de decadință
qua să nu perdem de tot aquele instituțiuni și quel
puțin să le cunōscem dupō restul sau scheletul que
ne-a mai rămas.

Pînō la Michaiu bătâiosul aquele instituțiuni ne-au
conservat, pentru quō partea quea mai mare dintre
Români au sciut a le conserva și appērà în contra

Ciocoismului catholico-feodal introdus de Dănesci și de Corvini.

Michaiu le dette o lovitură fatală quare făcând a perde Patria pe appărătorii ei naturali, prefăcuți în servi, Domnii que mai urmară remasseră a se appără pe sine prin mercenarii străini, prin *Lefecii*.

Pușini de aqui înainte remasseră a se mai batte pentru lege și moșie. Legea eră sfișiată de sabia lui Michaiu, și sătenilor descendenți ai colonilor militari cu burgălabii sau castilanii lor li se legiuise servitutea drept moșie.

De aqui pînă la Constantin Brâncovénul Turcia putu face ori-que voiă cu țerrelle năstre pînă ne impusse beii phanarioți din ortalele Ianiciarilor.

Nu se cuvine ânsă a uită quă Islamismul este o inspirațiō sau operă a unui călugăr chreștin din secta Nestorienilor, quăruiă Mahomet îi fu discepol, și quă Islamismul că o continuațiō a Christianismului primitiv, altoit qua să dīcu așa în popoli arabi, veni că o protestațiō cu mîna armată în contra dreptului păgân și a dreptului feodal, și pōte și în contra Ecclesiei officiali que devenisse complice, Cesarului și Baronilor. — Papa și Baronii cunoscură aqueasta mai bine, și de aqueea ardicară cruciate.

Islamismul nu cunoscea servagiul sau iobagia, nici drepturile de nascere.

În timpii lui Mateiu Bassarab se commise și un codice în quare se intrudusse pe lîngă dreptul impus de Michaiu, și parte din aluatul dreptului roman sau păgân, de și multe remasseră din Pentateucu.

Partea liberală — (și partea liberală pe atunci eră Boerii conservatori reduși în pușin număr, și clerul întregu) partea liberală dīcu, se folosi din avenimentul beilor sau al Beilicului (pentru quă Provedința a făcut în marea sa bunătate să éssă Binele și din ênsuși excesul Rēului).

Partea liberală își alliō spiritul quel bun al Islamismului în quāt pentru queea que se attingea de

abolirea iobăgiei și a drepturilor de nascere: își disseră: daqua Turcul și Phanariotul s'au pus a ne desființa oștirea de mercenarii, încai să ne folosim cu emanciparea Românului quoci că liber, devine ellu iar oștean o dată.

Și Metropolitul, Episcopii, Clerul întregu cu boierii que mai remăsesseră, triumfară în contra ciocoilor susținuți pînă aqui de influințe și de smorfuri ungheresci și polonese. Prin Adunarea generală de eternă memorie, se dette din nouu libertatea țerranilor.

Cuvintele que se pun înainte în chrisobul liberator, sunt quă «Ecclesia nu iartă qua Chreștinii bap-tisati, unși și frați în Christos să fiă sclavi.» Adunarea generală de atunci fulgeră cu anatheme pe quine va mai cutedă să asservă din nouu pe Românul sătean. (Veđi aquel chrisobul).

Tot influința Ecclesiei făcū în ȕillele năstre a se aboli servitutea în Russia.

La Appus tóte progressele s'au făcut în contra Legii, revoltându-se popoliu în contra Papismului. In Ecclesia Reseritului tóte progressele și liberăriile s'au operat în numele Legii.

Jos cu legea! la Appus. Sus cu legea! la noi, daqua voim progres și libertate.

VII

Prepoderința Turcilor prin Phanarioti que ne au despuiat de multe drepturi, contribui pe de altă parte forțe spre a ne face a mântui multe din instituțiunile Ecclesiei, între quari libertatea individuale este quea mai principală, ă punctul de plecare către progres și mântuire.

Ne mai feră încă de lepra que se mai putea întinde dela Unguri și Poloni spre a se introducce drepturi de nascere, titluri ereditare de comtie, baronie și ne-meșie, precum se creaseră boerii de neamuri în contra spiritului Ecclesiei.

Momițarii que vor să trecă de modă, își întorsero ochii dela Poloni și Unguri și începurō a imita mai mult alle Turcilor. Prin aqueastă momițarie vechii liberali și conservatori datinelor străbune se întărirō prin aliați noi spre a mai conserva viața patriarhale.

Desbinarea și intrigele que le întindea Ciocoi dela Michaiu pînō la Mavrocordat ammuțirō înaintea jugului quellor străini; și quāți mai remăsesserō boieri se unia întru a face opozițiō tyrannilor.

Quând apoi aqueastă imitațiō exclusivă, dela Turci și în quelle bune și în quelle reelle, ne amenintă cu a deveni raielle sub pašalikuri, atunci rivalitatea Rusiei și a Austriei que pussesserō ochii pe țerrele nōstre, ne scăpō de aquest pericol, cu scop de a ne prepara altul în quare căđu Bucovina și Bassarabia, și în quare tot speră încă și Russia și Austria să ne împingă și pe noi.

VIII

Și quând în fine eram apprōpe de a ne încorpora cu Russia, în pređioa ajutorului que aqueasta se prepara a dā Austriei la 1848, și quând Austria nu putea de quāt să tacă la ori que ar fi făcut Russia din noi.

Attunci de aquel mare pericol nu ne mântui de quāt iar spiritul Ecclesiei primitive; quōci din rerunchii ei eșia vocea:

«Dumnezeu è domnu și s'a arătat noē, bine este cuvētat quel que vine în numele Domnului!»

Din sīnul Ecclesiei eșia vocea:

«Respect la persōne, respect la Proprietate» pentru quō persōnele, individele, erā sacre pentru dēnsa.

Din inima ei eșia vocea:

«Pace voē, libertate voē!»

«Folōse generali fără paguba nimului» pentru quō ea era Mater comună la toți.

Singură aqwestă Mater commună urasce Tyrannia și are frică de Anarchie.

Din Thesaurul inimei ei eșîă ruge că a preotului Șapcă quare sanctificò stindardul Regenerațiunii la Islas, (vedî aquea rugă în memoriului Regenerațiunii typărite la Paris pagina 63).

Și tôte quelle 22 de articole alle Constituțiunii, tôte furò proclamate în numele vechielor nóstre Instituțiuni.

Aquest spirit al Ecclesiei se pusse peste țerra întrégă, că spiritul lui Dumneșeu odinióră peste propheti, și țerra îi cunoscù vocea, quócî erà deprinsă de secolî cu dênșă; și Țerra se sculò în picioare că un singur om, și Clerul întreg luò partea quea mai activă.

Metropolitul quând susemnò Constituția și jurò credință ei, jurémêntul lui fu:

«Jur! pentru quò Constituția este dupò spiritul Evangelielor.»

Ettò causa aquellei minuni de trei luni de enthusiasmu, de frație și de ordine: Erà Mater Ecclesia que vorbià fiilor ei, și Fiii ei îi cunóscea și îi pricepea vocea.

De que nu se mai operă și acum asemenea minuni? Pentru quò popoliî sunt conduși cu doctrine străine necunoscute lor, pentru quò popoliî sunt uimiți, ametiți, confusiati, nimicu nu pricep; și țerra tótă è un Babel, o confusiò.

Popoliî români au trecut prin atâtea prefaceri; au putut încetà de a mai fi coloni-militari, au putut deveni servi, apoi clăcași, apoi kyriași sau proletari, n'au încetat, ânsê dela Aurelian pînò astăzi de a fi tot *Chrestini*. Aquesta è firul roșu că sângele lui Christu, quare traversa fără întrerumpere prin 17 secolî.

Presbyterii sau preoții Romanilor nu sciú altă cartă nici altă Lege de quât Evangeliul și Biblia. Ei sunt intelligința satelor, și dela 1848 înquà toți quâți frémêntă masele sunt nepricepuți de aqueastă intelligență.

Tot que nu e din sorgintea Bibliei, și Evangeliului è nepriceput la Români, è străin, è pângân, è latin, și la nevoie, la o forță majoră mai currënd s'ar face Romanul turcu de quât latin; s'au ținut ânsë de a nu deveni nici una nici alta; afarö de Uniții que se unirö cu Roma papalë cu quare n'am avut nimicu d'a mesticu de quât a ne appërä quând armä mâna Ungurilor și Polonilor, și dequând acum ne trimitte legiuni de propagandiști spre a pune mâna pe instrucția publică.

Aquesta è Românul; învățați a'l cunosce daqua voiți, a ve ascultä, daqua voiți a'l conducce. Nu 'i dați legi și reforme que nu sunt de natura lui.

IX

Mulți amici, spre a se convinge, 'mi au făcut objecțiuni cà quelle următore:

«Nu dorim mai mult de quât qua România să fi avut în adevèr aqueste instituțiuni, quöci n'ammu mai trecce de inovatori la reformele que ammu dori a se introducce dupö spiritul seculului și dupö necessitățile que ni se presentă.

«Vrem să ne cuvingem; și pe lângö quelle în quare ne ajută Inducția și Deducția, arată-ne queva probe, vre un codice quât de micu, vre o collecțiö de legiuri și instituțiuni scrise și remase cà un document historicu.

«Quöci alt codice mai vechiu de quât a lui Matheiu Bassarab n'avem, și Domnia ta te sui pînö în timpii lui Aurelian și Traian. Tot este obscur dela Radu-Negru înainte.»

Respundënd aquellor amici, cređu quö voiu mulțumi pe toți cititorii, cu töte quö în multe më quam repet, spre a face a se întypări mai mult questiunile principali.

Am arătat, cred, de ajuns quö instituțiunile Eccle-

siei primitive, parte sunt adunate în corpu de lege, parte au trecut în us prin tradițiö.

Quare sunt mai neperitöre și mai neînfrante din legi? quelle que stau scrise, sau quelle que au trecut în us și au devenit cum se dicce că o a doilea natură?

Am arătat iarö quö Pentateucul a fost și este un codice de ajuns pentru ori-que societate sau ecclesiä que lepädând idolatria a voit să trecä la Chrestinätate.

Aquest codice guvernä, administrä și judecä popoul Israel; și Christ singur a dis: «N'am venit să stricu, ci să împlinescu legea.»

Ettö dar codicele scris cu mult mai vechiu dequät al lui Matheiu, și daqua dela Matheiu Bassarab în sus nu mai există altul, de quät nisce chrisöve că al lui Michaiu este proba quö nu s'a elaborat altul, ci pînö la Michaiu cu Pentateucul s'au păscut Români. — Dicu *păscutu*, pentru quö νόμος (que s'a tradus în lege) *pasciune* va să dică (vedi art. Lege și Fär-delege).

Am spus äncö quö ori-unde s'a constituit o eclesiä n'a putut să se organise, să se guverne, să se admistre, să se judice de quät dupö Legea que a împlinit'o Christu, adicö dupö vechiul Testament pe lüngö quare se adaoge quel Nuou. 1)

Incetat-am noi dela Aurelian de a fi crestini de Ecclesia Resăritului?

Que lege dar sau codice s'ar mai fi querut să aibă Români, trecënd de la idolatrie la chrestinätate, de quät Legea împlinită de Christu, adicö Pentateucul, și instituțiunile primelor societăți sau Ecclesie chrestine?

De nu se vede alt codice pînö la Matheiu Bassarab, se învedereadă quö numai Români au remas pînö la Michaiu Bătăiosul cu a nu introducce în legile lor fär'de legi străine. Capul Religiunii de aqueea a fost și este pînö astăzi president al corpului legislativ.

1) Vedi canonul 83 al Apostolilor.

Mai vine în ajutorul meu manuscrisul tradus din latinesce de Kîlnëu cancellierul lui Dragoș. Aqueasta invederează quõ ambele Domniate mai 'nainte de Radu-Negru și Dragoș s'au guvernat în formă de republice federative.

Mulți din propagandiștii Papismului, basându-se pe sophisme declară aquest manuscris de apocryphu. Que făcu ânsë burgălăbielor mari din Moldova, și burgălăbielor tuturilor satelor nôstre?

Citiți aquel manuscris publicat ântëiu în Iași și apoi în București în «Revista Română». Aquella arată quõ toți funcționarii locali și generali se allegea la fiă-quare cincii ani dupõ votul universal.

Nu vede quine-va în aquea organisare de quât nisce descendenți ai Romei republicane deveniți chrestini.

Pe lûngõ aquestea qua să închieiu mai adaogu:

Moravurile, deprinderile, usanțele, datinele que se vedu la popoli nu sunt de quât nisce legi fôrte antice que au trecut în us; și quând nu mai è necesitate de a fi adunate cã într'un codice, è de ajuns a le studiã și a le descrie numai quine-va.

Se conservã din legile quelle mai antice ale Romanilor, mai vechi póte și de quât Numa Pompiliu, unde se vede applicându-se pedépsa cu mórte la ori-quine cuteda a'și tăia ori mânca boul sau vaca.

Pentru que atâta cruđime la legiutor qua să quérã a se ommorî un om pentru ucciderea unei vite?

Ómenii erã cã și selbatici, și 'și mânca vitele fãrõ a sci să cugete mai 'nainte. Legiutorii voia să 'i facã, cã agricultori, a trãl și a'și asigurã și mai bine existența, prin conservarea sau laborarea și productul vitei. Pînõ dar a'i deprinde cu aqueastă viață și a'i facce a vedé singuri folósele și interesele din conservarea și usul vitelor, legea a cătat să fiã fôrte asprã, și să facã a peri mulți cãlcători.

Astãđi Românul nu mai are nevoie de asemenea legi scrise, quõci au remas în us, scrise în inima lui. Ellu scie astãđi folósele que are dela vitã, și sãteanul

o consideră că și un membru al familiei. La întemplantare de a fi nevoit a tăia vre o vită, o plânge; și are de păccat a mânca din carnea vitei cu quare s'a ajutat și nutrit. Carnea o vinde la alții.

Legile stau scrise pînă când se mai află călcători; în dată ânsă que deviu usuri, cartea se pôte și perde, mai vîrtos pe timpii când nu există typographia.

Putem să avem înaintea noastră legiuri că Regula-mentul, codicele lui Caragia, *pravila* lui Matheiu Basarab, pentru quă sunt legiuri nuoe și n'au putut deveni usuri; iar quelle de 17 secoli, și alle republicei romane que sunt și mai vechi, aquellea è de ajuns când le vedem quă au devenit usuri, deprinderi, datine, sau a doilea natură.

Quând avem în ainte un ferru façonat, aquesta presupune, focu, ciocan, nicovană, pile etc. și un maestru.

Quând avem în ainte marmură façonată în statue sau sub altă formă, aqueasta presupune daltă și tôte quelle necesarie unui statuar.

Pentru que când avem în ainte nisce popoli façonati cu usurile, cu datinele, moravurile lor, să nu propunem instrumentele que 'iau façonat, adică doctrinele, credințele, legile, și legiuitorii?

Și când marmura è pentelică, când statua ne re-presentă o Diană în formele quelle mai clasice, în proporțiunile quelle mai juste, și este aflată în terri-oriul Atticei, atunci scim să spunem quă statua è de schóla hellenică, din cutare epocă, a lui Pericle spre exemplu.

Iar când avem un popul înainte, cu nici un titlu ereditar, cu un metropolit de president al generalii adunări, cu capul Statului alles și eu numire nici de imperator, nici de rege, nici de president, ci cu numele de Domnu *Kbato*; când în aquest popul să-tenii își allegu pe burgălab și monachii pe *starit* sau egumen; să nu scim a spune quă aquest popul este façonat astfel, după schóla lui Christu, și după insti-tuțiunile Ecclesiei?

Metropolitul și Episcopii sunt kyriarchi sau archidomni ; voiți a'i despuia de kyriarchie ? atunci călcați canónele Ecclesiei que sunt și lege scrisă, și trecute în us ; atunci sunteți parabați, apostatați, renegați.

Capul Statului se ȃice Domnu. Vreți să'i luați prerogativele adevărate ab antico, sau să'i dați și mai multe, numindu'l principe ereditar sau rege ? Attunci sunteți inovatori ; și voiți a desființà legile și usantele ab antico ; iar parabați, iar renegați.

Eu unul ânsă nici voiu provocà nisce asemenea inovațiuni, nici me voiu punne în câmpul quellor que le provócă și le susțin.

Funcționarii Statului civil și militari s'au ȃis dupò limbagiul vechiu boieri, cã *gloria slavă*, si alte asemenea ; de s'a schimbat acum *slava* în *glorie*, și *boierul* în *funcționar*, nu s'a făcut de quât nu mai o traducțiö ; faptele ânsă există, quöci, țerra nu pöte rămâne fără funcționari civili și militari.

Sciut-au Românii vre o dată, sau sciu pînö astăȃi que va să ȃică *dynastia* ? sciut-au ei ce va să ȃică nobil, sau princip pînö învëtarö franșosesce ? Boierii la dênșii era *archonți* dupö limba grécã adicö capi sau *príncipi*, iar nu Domnul, și boieria a fost o meserie, iar nu o nobilitate ereditară).

Avut'-au vre o dată Românii alt Cesar de quât pe ei ênsuși adicö Nația que este fie a Ecclesiei ? Făcut'a vre o dată Ecclesia română pact cu Cesarul qua să se lasse a'i impune ellu din dreptu funcționarii ?

Să nu mi se quërã dar corpuri de legi mai vechi de quât alle Ecclesiei que există și quari au trecut și în usuri și datine între Români.

Din contra noi avem dreptul a quere probe și documente quând se încercă unii a introduce inovațiuni.

¹⁾ *Boier* è meseria de appërarea țerei.

Iar nu nobilitate ; quöci nobil tot Românul

A fost în tot d'auna

(Michaida cântul II, veđi Issachar pag. 128.)

Pe que se întemeiață Dumnealor quând ne vin cu nobilități ereditare, cu principii străini, sau cu principii ereditari pământeni; quând n'are quineva drepturi historice nu pôte veni de quât cu dreptul sabiei sau brațelor, și quând sabie și brațe n'au, vor să allerge la sabie și brațe străine, să vëndă țerra.

1862. (1)

¹⁾ Aqueste instituțiuni au fost scrise după lovitura de Stat que a dat Cuza la 1862. Vedeți și Equilibru între antithese, pagina 233.

O PRESCURTARE DIN BIOGRAPHIA

LUI

I. HELIADE RĂDULESCU ¹⁾

Ioan Heliade Rădulescu s'a născut în Târgoviște, la 6 Ianuarie, 1802 și a trecut din viața aqueasta la 27 Aprilie, 1872 în alta mai fericite póte pentru densusul. Atât muma sa quât și părintele său, a nume Ilie Rădulescu, erău intelligenți, fără avere și el cunoșcea mai multe limbi streine. A fost mult timp căpitan de potere. El a avut doi copii: pe Ioan și Luxița, quare trăiesce și ađi.

Numele de Heliade i s'a dat în schólă grecescă, după al părintului său Ilie. Heliade în grecesce însemnând fiul lui Ilie.

La începutul aquestui secol nu există scholi române în Bucuresci ci numai grecești. Părintele lui l'a pus daró într'o asemenea schólă. El a urmat quât va timp acolo dar îndată que a dat peste cărți romănesci s'a pus să le citescă cu mare ardóre. D'attunci a început

¹⁾ Din causă quă multe persóne ne quer adesea informațiuni asupra biographiei părintelui nostru, spre a puté satisface pe toți doritorii ne am decis a publică aqueastă scurtă biographie.

să fugă dela schólă și să se ascundă subt un coșu mare în podul casei părintesci, unde își instalase cabinetul său de lectură, pînă când într'o zi spălătoreasa mergînd să întindă rufele în pod, Heliade a fost silit de trebuință să iese d'acolo. Aqueastă femeie vedînd quă de subt coșu apare un copil s'a speriat așa de tare quă a leșinat.

Heliade din ȕioa aqueea a fost dus cu forța la schóla grecésă, în cărca unui róndașu, quăruia îi dettea la ghionturi și la picióre în spate, aquest elev nesuppus.

A urmat acolo, în contra voinței salle, încă quāt va timp, pînă într'o zi qua să fiă dat afară din aquea schólă, adduse un sfredel mare d'acasă și pe quând dormea la umbra ulucelor dascălul lor grecescu, făcū o gaură repede în uluci și băgă pērul lui quel lung în aquea gaură, apoi o astupă cu un dop. După aqueastă operațiō se puseră cu toți elevii de făcură sgomot mare. Dascălul speriat vru să sară în sus însă bietul om se vedū ȕinut în locu de pēr. Quând se desmetici querū ajutor. Veniră și 'l scóseră din aqueea pozițiō ridicolă. Rîsul a durat mult timp printre elevi. Heliade însă din aquea zi nu mai fu priimit în aqueea schólă. Asta dorea și el.

Părintele său nu l'a ȕinut mult acasă ci l'a dat la lipscănia unei rude. Viața și obiceiurile negustorești nu convenea aquestui copil que avea alte aspirațiuni mai înalte. Intr'o zi un mușteriu îl întrebă daqua stamba pe quare voiă s'o cumpere ese la spălat.

— Da, Domnule, îi rēspunse. — Aveți alta quare nu ese? — Nu. — Unde pot găsi una bună? — La vecinul, îi ȕise Heliade. Atāt a ajuns, și lipscanul aflând aqueasta l'a luat la bătaie de que să i gonésă mușteriu din prăvălia lui.

— Apoi eu am învățat la părinți și la schólă să spui tot-d'auna adevērul, adaogă, bietul copil. Cum eră să ȕicu contrariul quând eram convins quă ese stamba la spălat? — Așa se vorbește la schólă și a

casă, prostule, éró nu la muşterii pravălii! Şi îndată a fost trimes la părinţii ca netrebnicu d'a face din el un bun negustor.

Vedënd genitorii lui quó are mare dorinţă să studie l'au lăsat de s'a regulat în schóla română, de subt direcţia lui Georgie Lazăr în data que ea s'a înfiinţat. Aqúi el îşi găsi fericirea mult dorită.

Se puse cu mare ardóre de studiò tóte cursurile quari se predau în aquea schólă, în quât deveni quel mai eminent elev a lui Lazăr şi quând aquea se reîntórse în satul sèu natal din cauza ne sănëtaţii salle, Heliade Rădulescu fu numit la 1825 în locul sèu, ca profesor la Sântul Savva. El aqúi predò mai multe cursuri şi chiar de mathematici şi căutò a formà scholari buni, spre a fi trimesi în quelle lalte capitale alle judetelor ca profesori. Deşi avù numai 200 lei vechi pe lună îi împărţea cu elevii sërmani. Scholarii quam tremerau de frigu în timpul ernii prin clasele lor, ei erau siliţi darò împreună cu profesorul lor să adducă lemne dela dênşii spre a încâlđi aquelle clase.

Domnii phanarioţi pe lângó multe relle que ne au occasionat, a fost şi aquella quó stinsesseró sentimentele românesci şi depărtasse limba naţională din scholi şi biserici chiar. Ea devenise fórte mult despreţuită. Nu se mai vorbea de quât grecesce prin societăţi şi prin lume. Apoi se pretindea quó în românesce nu se póte scrie nici litteratură nici sciinţe.

Heliade Rădulescu ca să probeđe contrariul dupó que publicò grammatica română, la 1828 şi traducţiunea arithmeticeii dupó Franceur, la 1832, apoi traduse în versuri meditaţiunile lui Lamartine, scrieri d'alle lui Lord Byron, Voltaire, Alex. Dumas şi Cervantes şi publicò mai multe poesii originale şi opere alle salle. Aşa quó ori quine s'a putut convinge attunci quó în limba română se póte scrie destul debine că în limbele streine.

Fondà la 28 Martie, 1828, în đioa Bunei Vestiri, *Currierul român*, primul điurnal que apèrù în ţerra

Românescă, și la 1836, *Currierul d'Ambe sexe*, prima revistă lunară unde se publicară operile sale originale și mai multe traducțiuni, după autorii străini quei mai însemnați. Ambele au durat pînă la 1848, când Heliade a fost exilat din patria sa.

În aqueastă revistă el a ținut o luptă mare cu partizanii slavonismelor. Heliade încetul cu încetul a făcut să se scotoie din limbă, que era plină, aquelle slavonisme pe quari ași unii caută să le reînviețe, după que elle au fost uitate. Par quă limba ar fi ca modele de vestminte sau de pălării în quāt poți să reduci modele de acum 50 sau 60 de anni! Nici un autor Frances, German, Engles, Italian etc. n'a cutedat să mai întrebuintețe ași cuvinte scōse din limbă de predecesorii lor numai la noi s'a putut vedé una ca aqueasta. Dar totul e posibil în astă țerră!

Scrierile lui Heliade a deșteptat pe Români atāt de mult în quāt o mulțime de tineri se puseră a studia limba națională, a scrie și a traduce multe opere însemnate din autori străini. În typographia sa se imprimară gratis quelle mai multe din aqueste scrieri, pe quare le îndreptă Heliade. De aqueea elle sūnt mai bine scrise de quāt quelle pe quari aqueași autori au făcut după 1848.

Pentru a contribui și mai mult la desvoltarea sentimentelor patriotice que adormiseră sub jugul Phanarioților și a Turcilor, Heliade Rădulescu formă un theatru național, la 1834. Dătu cu Aristia mai mulți anni lecțiuni la actori și cheltuī o mulțime de bani, pentru susținerea teatrului, atāt el quāt și mulți boieri și mai alles Cămpineanu și Manu, unchiul D-lui general G. Manu. El a scos tot atunci și *Gazetta teatrului*.

Prin scrierile sale asupra originii Românilor și a limbii lor au fost combătute ideile que începuse a se propaga foarte mult în Europa d'un vecin potent, quare pretindea quă noi ne tragem nu din Romani ci din Slavi și quă ast-fel fiind se cuvīne a fi încor-

porati cu dênşii. El a introdus încetul cu încetul litere romane în locul quellor cyrilice, depărtând cuvintele slavone, grecesci, turcesci și unguresci din limbă și înlocuindu-se cu altele derivate din latina. Apoi a introdus multe nealogisme de quare avea necesitate absolută limba noastră.

Aqueasta precum și operile salle de mare valóre a făcut să se dea titlu de: Părintele litteraturii române.

Quând a fost însărcinat să împrime la 1836 Reglementul organic, el este quel dântei^u quare a descoperit quô acolo s'a introdus, într'un mod fraudulos, un articol prin quare ni se răpea autonomia noastră; dicând, quô ori que lege nu se va putea promulgă pînă que ea nu va fi approbată de Impăratul Rusiilor. A stăruit darô pe lîngă Alexandru Ghica, quare domnia p'attunci și pe lîngă deputați, d'au protestat în contra introducerii aquellui articol, în obștesca adunare.¹⁾

La 1844 quând Russia a trimes pe Trandafilof să obție concessiunea pentru exploatarea minelor Heliade publicò în sute de manuscrise o fabulă *Măceașul și Florile*, quare dette pe față scopul inemicului d'a ocupà țerra cu Ruși, ca lucrători de mine. Aquea fabulă făcù un rezunet așa de mare în quât Obștesca adunare respinse concessiunea lui Trandafilof și se scăpò țerra d'o ocupatiō rusescă.

Dar el nu putù să suffere jugul que apēsă assupra Patriei salle nici tyrania que Domnia la noi. Formò darô la 1834 *societatea Philarmonică* quare în aparență părea a se ocupà de organisația teatrului dar în ascuns cercetă reforme que trebuie introduse in astă țerră pe calle pacifică.

Prin scrierile salle și prin aqueastă societate, quare se adună în grădina sa, din piața Moșilor, Heliade a preparat spiritele pentru îmbunătățirile que trebuiescu

¹⁾ Veđi în Equilibru între Antithese articolul «Lupta între boieri și ciocoi» unde se historisește aqueasta.

adduse în țerră. Și la 1848, vedând quō a venit timpul introducerii aquellor reforme, el dette la 9 Iuniu, la Islaz aquea proclamațiō, unde se introdusse libertatea typarului, a întrunirilor, responsabilitatea miniștrilor, căderea privilegielor, egalitatea drepturilor tuturor înaintea legilor, liberarea sclavilor; autonomia țerii, instrucția gratuită și obligatorie etc. El a făcut atunci parte din guvern și apoi a fost alles ca locotenent Domnescu.

Trei luni quāt a ținut astă mișcare națională, el prin bunătatea, dreptatea și înțelepciunea sa a menținut ordinea și legalitatea în țerră, fără să lase a se vërsă sângele după cum dorea mulți și mai alles Russia pentru a legitimă ocupațiunea țerii cu oștiri rusesci. El a împedecat pe popul d'a nu ommorî pe quei quari la 20 Iuniu l'au arrestat împreună cu Tel și Maghieru la Palat.

În capul proclamațiunii salle eră scris: «respectu la persōne, respectu la proprietate» Și daqua n'ar fi fost el în guvern averile și viețile boierilor eră să fiă în pericol mare.

Dupō 13 Septembriu, 1848, quând oștirile rusesci și turcesci au ocupat Principatele, Heliade împreună cu mulți Români quari au luat parte activă la revoluțiune au fost exilați din patria lor. A trebuit darō să plece d'aquī împreună cu soția și 4 copii vëndând cai și trăsura pentru a avé bani de drum.

În exiliul sēu, quare a durat până la Noembrie 1859, a pledat causa Românilor prin memoriile salle date Puterilor mari alle Europei, dovedind quō scopul Rusiei era d'a ne încorporā și arătând quō este în interesul echilibrului Europén d'a pune Moldo-Valachia subt protecțiunea colectivă a Europei, queea que s'a și făcut la 1856 în urma resbelului din Crimea și a tractatului din Paris.

El a luminat opinia publică Europénă nu numai prin aquelle memorii și diferite articole publicate prin diurnale dar și prin scrierile salle din limba francesă,

numite: *Protectoratul Czarului, Historia evenimentelor din 1848 întâmplăte în România și Suvenirile și impresiunile unui proscris.*

Apoi cu occasia Divanurilor Ad-hocu publicò la Constantinopole *Conservatorul*, unde a appërat drepturile Românilor după tractatele que am avut cu Turcia. Acolo a mai scris sub pseudonimul Prostdociu *Descriptia Europei în urma tractatului din Paris*, făcù satirile: Tandalida și Cabzu lui Marinică traduse *Biblia sacră* și o comentò în *Biblicile*. Apoi de la 1851—1853 elaborò *Historia Critică Universală* în insula Chio unde erà exilat cu familia.

La 1859 i s'a dat voie să intre în patria sa împreună cu queillalți Români exilați.

A scos în Decembrie aquellași an *diurnalul* său *Curierul român* și după trei numere, D-lu Ion Ghica, ministru p'attunci de Interne, i-a închis *diurnalul* pentru quò în ajunul când erà să se deschidă și să se disolve în! aqueași di și oră Adunarea de D-lu I. Ghica, Heliade a publicat următórea Ghicitóre:

Este o cămară
Quare se deschide
Și ne dă afară
Și iaróși se închide
Cu aqueeși cheie
Ghici camera que e?

* * *

A trecut o iarnă
A trecut ș'o vară
Va mai trece-o iarnă
Și 'n a primă-vară
Va vedé Românu
Quinei è stăpînu.

Dupò cum am đis, a se disolvà o Adunare în aqueași di și oră când se deschidea și fără a se ivi vre un conflict cu Guvernul, precum și a se suprimà *diurnalul*

lui Heliade, fără motive, a queste fapte sînt demne d'un despot éró nu d'un om liberal cum se pretindea D-lu Ion Ghica. Citescă ori quine aquelle numere alle *Currierului român* que le-am depus și la bibliototeca centrală, din Bucuresci și va vedé daqua există vre un motiv qua să se supprime un đurnal! Exemplu aquesta este unicul în felul lui în annalele suprimărei presei d'un Ministru de Interne și subt un guvern constituțional nota bine.

Publicò imediat, la 1859, altă scriere periodică: *Isohar*, transformată mai târđiu în *Equilibru între antithese*, quare durò pînò la 1869, apoi *Bibliotheca portativă*, 4 volume. Colaborò la đurnalul *Proprietarul român*. Reeditò revista *Currierul d'ambesexe*, apoi poesiile sale lyrice. Scrise epopeele, *Fingal* și *Anatolida*. Continuò cu traducerea *Bibliei* și publicarea *Piblicelor* și făcù historia Românilor și Instituțiunile României, traduse tragedia *Brutu* și la 1866 fondò đurnalul *Legalitatea* quare ținù pînò se restabilii ordinea legală în România prin allegerea Regelui Carol, ca Domnu.

He'iade Rădulescu a fost poet lyricu, epicu, satiricu și fabulist, philosophu și historicu criticu, mai alles. A lăsat scrieri însemnate, quare au făcut și vor face renumele litteraturei nòstre, în ciuda quellor quari îl învidiađă într'atâta în quât nici numele nu voiescu a'i pune în historia litteraturei române. Heliade ar fi scris cu mult mai mult daqua i s'ar fi dat ajutórele bănesci que se dau acum de Guvernu scriitorilor Români, spre a publică operile lor. Pentru apariția documentelor lui Hurmuzaki Minisrul Cultelor a dat vr'o 400 mii lei pînò acum. (Vedí aqueasta în *Bulletinul Official* al Ministerului Cultelor, No. 16 de la 1 Aprilie, 1894).

Cu tóte quò a avut o avere însemnată ea a fost devastată la 1848. Ea consistă din trei case mobilate, compuse din 36 încăperi, dintr'o typographie, lithographie și fonderie de littere precum și mai multe

mii de exemplare din operele salle și quelle quari editasse. Dupõ 1848 cu mijlóce-puține și luptându-se cu atâți inamici que 'l persecutà tot-d'a-una, cu tóte aquestea a elaborat mai multe scrieri de mare valóre de quât autori quari au luat și iàu la noi ajutóre bănesci pentru facerea și typărirea operilor lor.

Funcțiunile que a ocupat Heliade Rădulescu sânt: Director al archivelor Statuluí, Ministru al Instrucțiunii publice și Locotenent Domnescu, a fost numit Ephor al Schólelor, funcțiune que a ocupat gratis de la 1860 și pînõ la 1862, quând s'a desființat Ephoria, din nenorocire pentru instrucția publică! In timpul Domniei lui Cuza a fost chemat la palat spre a intra într'o combinațiõ ministerială cu Costaforu și alții. El a refusat dicënd lui Cuza quõ guvernul îl consideră ca focul, de departe îl încăldește d'apprópe îl arde.

A fost alles deputat în Muscel, la 1866, luând parte activă în Constituantă, unde a lucrat la actuala constituțiõ liberală-que a imitat pe quea pe quare Heliade la 9 Iuniu, 1848 a proclamat la Islas. Discursurile salle d'attunci au rēmas memorabile.

A fost primul president al Academiei Române, de unde s'a retras, cu drept cuvânt, din causă quõ dupõ que se hotăríse de Academie qua să se scrie *formò, mancò* ast-fel, apoi unii membrii profitând într'o ñi de lipsa altor collegi ai lor, a pus la vot iarõși aqueastă questiune și cu doē voturi mai mult au revenit d'a nu se mai scrie în modul arătat. Aqueastă procedare, prin surprindere, a supērat pe Heliade așa de mult înquât a demisionat din Academie. A mai fost și presidentul societăței instrucțiunii popolului român. La 1854, quât a ținut resbellul cu Russia, Turcia l'a numit ca reprezentant al Românilor pe lúngõ Homer-Pașa, comandantul suprem în oști-rea turcescă din Bulgaria. Aquì se mai afla, cu diferite grade militare: General Tell, Magheru, frații Golescii și Brătienii precum și alți emigrați români.

Dupõ cum s'a vėđut, Heliade n'a mai învățat nicăiri

de quât la G. Lazăr quâte-va cursuri elementare și din quelle secundare. Tóte studiile ânsă înalte le-a făcut singur învățând și limbele Latină, Hellenă, Italiană și Francesă.

Pentru meritele salle litterale și pentru quât a lucrat în timp de 50 ani, spre mărirea și prosperitatea Românilor, i s'a rădicat o statuă, prin subscripțiō națională, în fața Universității, pe locul unde a fost și profesor în gymnasiul Sântului Savva.

Quei quasi vor citi tóte operile salle vor puté verifică exactitatea quellor descrisse de noi. Lectorii éroși întellegu quō posițiunea mea de fiu mă oppreșce a da drum mai mult condeiului, spre a scrie aqueia que un criticu luminat și drept va puté dice despre părintele nostru. Atât mai pot spune quō el și-a sacrificat averea și viitorul familiei salle pentru a se occupa mai mult de mărirea și fericirea țerii, d'aqueea l'am adorat și 'l ador quând vëdu quât a făcut pentru noi Români.

1894, Aprilie 2.

I. I. Heliade-Rădulescu.

